

ААМТА

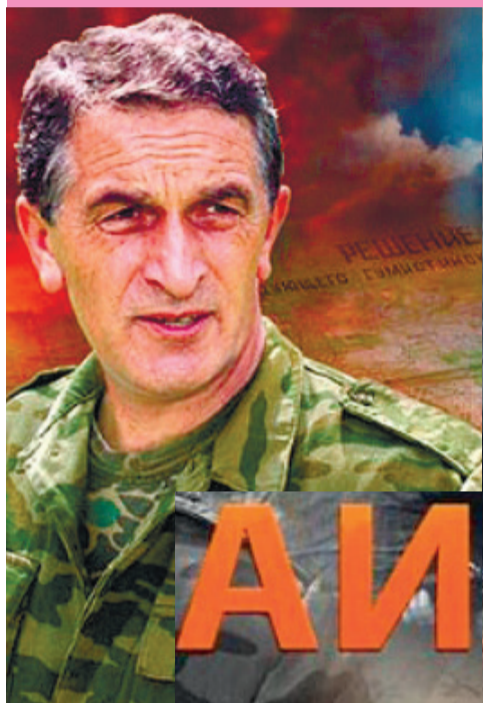
«ААМТА»

АПСНЫ АШӘКӘЫҘҘЦӘА РЕИДГЫЛА АГАЗЕТ
ГАЗЕТА СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ РЕСПУБЛИКИ АБХАЗИЯ

Иапцдоуп
2013 ш.
март азы

№ 9-10 (58)
2017 ш.
сентябр –
октиабр

Ақсны Аұынцұтәылатә еибашьраан (1992-1993) ҳажәлар иргаз Аиааира 24 шықәса ахыцит

24 ШЫҚӘСА
АИААИРА

А.Е. Лашәриа – 90 шықәса

Алықса ЛАШӘРИА

***

Ех, иараби, ақстазаара,
Иузызузеи цәғарас,
Сызыкдукьои абриакара,
Узсышьтоузеи сыңхарс?!

Сузрыжәрацы утаххама,
Ишырызрыжәуа айгәышә.
Анаңьалбеит, сымәахкьама,
Сзықәуцеишь укфьышә?

Мап, скыдкьала, ақстазаара,
Срыцхаумшьан цьара,
Шака скыдукьо акара –
Сығәғәахоит сара!

ДААНХЕИТ ДЛАШАЗА

Уи лахынцала ашықәс рацәа зағәашьаз дреиуазамыт, аха дык-анац амра аицш дықхон, ҳазшаз Анцәа ду иеицш дразын, алым еицш агәғәра илан, ашьха зыхь еицш ишибоз еилукаарц утахызар, - хара узцари, - «схы сыңсы реицш бзиа усымбозар сара, ишәицаит ускан сара сразкы!» Арт ажәқәа гылоуп ипоема «Аиубилеитә» алагамтә. Урт заҳаз дарбанзаалакы, цара-дыррала иага дхаракызаргы, иага инахаран избо азә иакәзаргы, гәаныла, мацзак иадамзаргы, даарыламгылар калазом Ақсны знысыз амоа зейпшраз еилызка-ауа, зықстазаара ахаара зегьы ажәлар рлахынцә бзиаы ақәдара

иазыкхьоу ҳашьха зышқәа ирықәлоу хьыбажә. Зыбла цару, абзиа еигәыргьо, зыжәлар рхьаа зхьауу апоет иаамтәи уи аказшьақәеи гәеимтәкәа қалашьа амамыт. Алықса Лашәриа далиаит ҳажәлар рыпстазаарае даараза ихьантәз аамтә, ахәахәеи аиашеи реиғәгы-лара аамтә, амилаттә чыдарақәа ахәынцәа илазкәахауаз аамтә. Дышқәыпшыз еилликаит уи закәыз.

Иеиликаит аамтә цәғәа – ахач-хара бзиа змоу ауауы, - апоет дшә-тау. Ажәларгы еилыркаит уи мыч чыдак змоу азә шиакәыз, нас днаганы рыгәта ддыргылеит.

«А.Лашәриа апоет-атрибун хәа изышьтаз иакәын», – абас ипоетит хдарауа ду Шь.Инал-ица апоет

изыкыз статиак ағы. - Уи изызыр-ыкхьаз ирдыруеит, ирхаштуам зака иғәбызшәа бзиа, зака ахәахәа ицәымгыз, дымшәа-ғхамшьакәа дхьухьууа зака аиаша дашьтаз. Уи иқәгылара ажәлар еилахауан, рыхшыю изышьтны изызыроуан, дахьықәгылоз – Ақснытәи ақолнхә-цәа, аусуцәа, а студентцәа реғәхьа, иара убас Москатәи, Қартәи, Ақә-атәи аудиторикаәа реғы ажәа еиза-да ихәозаит, апоезиатә реғамтә дызрапхьозаит, - изызыроуаз иа-разнак ихихуан, ргәы дытнымцәо ибзиабара шытырхуан...» Абасала, ацарауа апоет изыкыз хәоук ала иааирпшит А. Лашәриа, абаскак дышқәыпшызгы, ажәлар реғы имаз (Алгарта 3-тәи ад.)

Иаартуп Фазиль Искандер ибака

Москва, Новодевичи азе-ицш қсыжыртағы иқәыргыло-уп еицырдыруа ашәкәыюуы Фазиль Искандер ибака.

Абака шыағас иамоуп еи-цырдыруа ақсуа скульптор Марина Ешба 1966 шықәсазы иапылцахьаз аусумтә.

Апремиақәа ранашьан

Москва, алитераторцәа Рцен-тртә оны ақны Фазиль Искандер ихьз зху апремиа занашьаз рна-пәғы ирытан.

Апремиа ақдан 2016 шықә-сазы Урыстәылатәи ПЕН-центр ақшыгарала. Арғәаратә конкурс реаладырхәит Урыстәыла еицш, Ақсны, Ермәнтәыла, Кыргызстан, Украина атәылақәа ркнытә ашә-кәыюуәа.

Аханатә ишазызбаз ала, апре-миақәа ранаршьон х-номинацияк рыла: апроза, апоезиә, Ф.Искан-дер иоымтәқәа рыла акиносцена-рия.

«Апроза» аноминацияғы ажи-ури далнакаит Красноярсктәи ашәкәыюуы Едуард Русаков, «Апо-

езиә» аноминация ақны – Мос-кватәи апоет Галина Шевченко, «Акиносценария» ақны – Влади-кавказтәи адраматург Аслан Гала-зов (Ф. Искандер ироман «Детство Чика» иалху афильм асценария азы).

Апремиақәа ранашьара ина-маданы, адипломқәа рнапәғы ирытан. Ахәтыртә дипломқәа ра-нашьян афинал ахь инашьтыз: Ақс-нынтәикәа Ричард Чкадуаи Витали Шариеи, насгы апрозаик Марина Ахмедова, апоет Ефим Бершин, иа-амтәмқәа зықстазаара иазтыз апо-ет Кирилл Ковальчы.

Аоынтәраан апремиа ранашья-ра азырхиара фағхьа ихәцыркхит 2018 ш. ианвар 3 инаркны.

Нобель ипремиа – Кадзуо Исигуро

Нобель ипремиа (2017) ианашьоуп Британиатәи ашәкәыюуы Кадзуо Исигуро. Хылтшьытрапа иапониа-а дреиуоуп. 1954 ш. диит Нагасаки (Иапониа). 1960 ш. итаацәа нхара ииасит Британиака. Уаанзагы Кадзуо Исигуро еиуеипшыим алитературатә премиақәа ианаршьахьан. Иоымтәқәа еиғагоуп 40 инареиқхәи егырт абызшәқәа рахь.

АЗЫРГАРА

«АСДУ» – МОСКВА

Жәларбжьаратәи аинформа-циатә агентра «Россия Сегдня» жәларбжьаратәи амультимеди-атә пресс-центр ақны имәақан хазы шәкәны фағхьа ақсышәала еиғәтыжьу Ақсны жәлар рышә-кәыюуы Алықса Гогәуа ироман «Асду» азыргара. Уи амәақысраан идырбан аинформациатә агентра «Спутник Ақсны» еиғәнакааз ави-деонцәмтә, иара убас уи ахәтә студиа ақнытә ишиашоу ицоз ате-лецәа.

Ароман «Асду» аиғәтыжьра ры-бзоуроуп агәығәлалратә еиғәкаара «Ақсны хәтәгәақхарала ацҳаражә-хәаоцәа».

Ақәа, «Спутник Ақсны» а студиа ақны икан Алықса Гогәуа иеицш, ашәкәыюуәа: Даур Начкьебиә, Надежда Венедиктова, Анатоли Лагәлаа.

Москватәи азыргарахь инеит Урыстәыла икоу Ақсны ацҳаражә-хәартә ахәтарнақәа, ақсуа диас-пора ақнытә азәыроуы: ацарауаа, ашәкәыюуәа, ауаажәларратә ус-зуоцәа, ағар, а студентцәа, аурыс интеллигенция рхәтарнақәа.

Ашәкәы азыргараан иқәгыле-ит: Ақсны адәныкатәи аусқәа рми-нистр ихәтыпуау Кан Тәниә, Уры-стәыла икоу Ақсны ацҳаражәхәао иабжьағәо Тәтиәна Гәлиә, Ақсны ашәкәыюуәа Реидгыла ахантә-ауы Вахтанг Ақҳазоу, иара убас Урыстәылатәи асенатор, аолимп-иатә чемпион Тәтиәна Лебедева, аконкурс «Мисс Мира» ақны иаиа-аихьоу, иахьа агәығәлалратә усурә знапы алаку Ксениә Сухинова ухәа егыртгы.

«Асду» азыргара мәақысит даа-ра азәлымхара аманы.

Ажэлари рбызшөөла рѣахөи рхөнаоты – ижэлариуп. Амилаттө бызшөө аиазаарахь ахы анкыднатца нахыс, ажэлари доухала аҕсра реазыркуеит, избанзар, иҕсуеит ртоурихтө, рсахьаркыратө, рдоухатө гөалашөөра. Ажэлари дара рбызшөөи – ган рацөала атцаарагы ус уназдыхылану ишыақөцалоу акы акөым, иаахууп еиуеиҕышым аспециалисттөа руеицизура. Ажэлари рдоухатө ҕсы ахьатцөкөу – рбызшөөафөуп. Змилаттө бызшөөада змилаттө хдырра ззеиқырхыахы, ауриақөа рыда, даөа жөлари атоурих иаздырзом. Урт тоурихла зқы шыкөсақөа раахыс адунеи иҕсақьканы ианалаҕсаха, иахьананагаз атөылақөа рѣы, даөа милаттө бызшөөақөк аныштыркаагы, дара ирхамштзөит ретникатө хылтцштыра. Цабыргуп, ауриақөа ахьананагаз атөылақөа рѣы төым бызшөөала иаҕыртцө акультура (алитература, амузыка, афилософия, атцарадырра, аказара) зегь рыла иахтөаау амилаттө казшыатцөкөа азыштымкааит, аха инчөушьяртө акынза дара ауриақөа рзыхөан нацьнатө аахыс ичыдару аказшы аныҕшуйеит.

Хара аҕсуаа хаугозар, хтоурихтө өиашья злашыақөгылоу ала, ари азцааразы хмацьяноуп, избан акөзар, егырт ажэлариқөа жөпакы реиҕыш, харгы хмилиаттө хаөра хбызшөөа иузадымхуа иадхөалоуп, хбызшөөа анацөөыз нахыс – иахцөызуеит хетникатө психология, хаҕсабаратө философия, урт ирыдхөалоу хтас-хкөабз, иаидкылану «каҕсуара» хөа хзыштыоу хдоухатө беиара. Абри хказшыа ачыдара дырны, уи аөы ихаму аҕсыөера гөатаны, хара иахья иахуалуп даөазөы хиламашьо хказтцө хбызшөөа хаҕыцлацөкөа хөаларҕсны иахкыра.

Азеижөтөи ашөышыкөсазы хжөлари ирыхтыргаз атрагедиа ду – амхацьырра иахкьаны, иеитцакьахөит хмилиаттө бызшөөа зегь рыла ахатөаара, ахаөратцөкөа. Даөаеи азбөа хамхөазаргы, иазгөатөу Аҕсны ишанызааз уажөааста акырцьяра зхыҕхьазара еихаз аҕсуа бызшөөа еиуеиҕышым адилекткөа – хылтцсаа, мдаөеи-аа, асазкөа, ахцыцсаа, гөмаа, далаа, цабалаа рьөцөажөашья. (Уаанза нхытцка иагахьан ашьяхураа, тапантөа – ашөа өцөажөашьякөа). Икаларын аҕсуа сахьаркыратө литература, иахья излахдыруа ааста, даөа чыдара дуззак шьтцакаргы, уи хмилиаттө бызшөөа доухала арбагара акөшөөанза иизтгы. Абасала, амхацьырра – аҕсуа доухатө өиараөы земшарак ашөызахөит. Иахьатөи хаҕсуа литература иит абри арыцхара анаөс, аҕсуа бызшөөа, атөаөажө лхаҕыц еиҕш, иазынхаз ө-диалектк шьатас иаманы, иахарак абжыуаа рдиалект иадцөылану. Аҕсуа милаттө бызшөөа, уаанза ишеибгаз еиҕш еибгазтгы, издыруада, аҕсуа литература даөа диалект

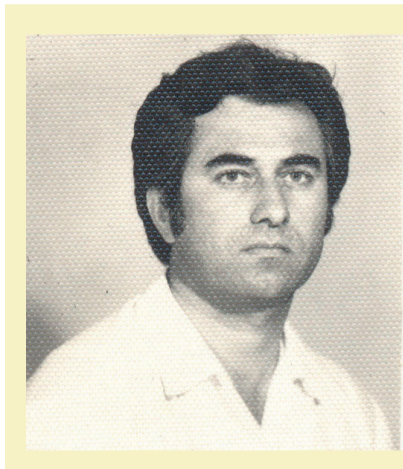
шьатас иштынахыргы, ус акөым-харгы, өиашьом уи асахьаркыратө беиара адилекткөа зегь рылатцөкөа ишхартөаахөз. Аха абри атоурих иахтөанамшыаз алшара – назаза иахөсыз акөиҕш иахөаҕштөума? Мап. Хара иахья уажөшья ибзиатцөкьаны иадыруеит атөым төылақөа жөпак рѣы аҕсуа жөлари шыкоу, рбызшөөатө хдыррагы еикөырханы ишаарго, насгьы иадыруеит, иахарак ҕыркөтөыла икөынхо аҕсуаа иреиуоу азөымкөа-өыцьямкөа, аҕсышөөала алитература аҕцара көөиара дула рьөшаныршөо, иара убри алитература ианыҕшырц шалшо араатөи хлитература аамтала иакөыблау аөцөажөашьатө, асахьаркыратө беиарақөа. Ус анакөа, хара иахшөит ахөаанырцөтөи аҕсу-

среи еимаркуеит. Арахь дузадылом Лессинг – уи иартистра иабзоураны, ҕсабарала икөөианы иеитөигон Бейль, Дидро, Вольтер ма римтөи акомедиаграфцөа. Урт ртемп иырхырааны, иара хақөитрала дхөыуан, доухала Германия дацөыбналалон. Абызшөөа аҕсабаратө казшыақөа зегь раҕхьазгагы изныҕшуа алитература ахатөуп. Алитература ажөйтөзатөи ажанркөа реишьяратцөкьагы атцааөөа цюукуы абызшөөа ачыдарақөа ирыдырхөалоит, иаххөап, ажөйтөбырзен бызшөөаөы иониатөи адилект ала иит аөос, дориатөи ала – алирика, аттикатөи иахылөиаит апроза. Хөарас иахузеи, ари шиашоу егырт амилаттө литературакөа иузырдыкылом, аха уеизгы, иаххөап, хара аҕсуаа, цкьа

ажэлари рбызшөөи реизыкөазашья. Хара ибзианы иаадыруазароуп абызшөөа ес ииуа ишрыциуа, ес иҕсуа ишрыцицсуа. Аха абызшөөа ес иҕсуа ирыцымҕсуа икаларц, абицарақөа еиҕышьяу доухатө мчы иөиаларц азын иатөтөуп адоухатө цстазаара – абзаараөы еиҕш, алитератураөы, ауаөытөыөсатө хөыцраөыгы.

Абызшөөа ацстазаара абицарацыпхьаза ирөыцны иалагоит, иини инкашөо асаби ихдырраөы ирөыцны иаапшуйеит ауаатөыөса ртоурих зегьы. Ус анакөа, амилаттө бызшөөатө хдырра еснагь иааицмыркьазакөа иаазалатөуп. Ари аус аөы аатгыларөа – адоуха ацсроуп иаанаго.

Хыхь хазлацөажөоз иаанагоума араатөи хдиалекткөа рыла иаццоу алитература акөыншья-

Владимир АЦНАРИА

АЖЭЛАРИ АБЫЗШӨӨИ

аа рбызшөөала хдоухатө культура зынзатцөкөа иаөөымзыц акөиҕш хахөаҕшларц, иаку, еибгоу хмилиаттө культура аиташьякөыргыларөаөы цыргөас икахтарц, нак-нак зөөиөышаз хбызшөөа акөйтцөақөа өаҕхья реиҕыршьяртө амөақөа азахаҕшааларц. Ари – доухатө резерв дууп хара хзы. Уи шыкоу ахаштра атоурих ихананажыуам.

Абызшөөа аҕсабаратө чыдарақөа ажэлари рҕсихикаөөы, ртеперамент аөы, рказшыаөөы реаадырҕшуйеит, иара ажэлари рказшыагы абызшөөа ианыҕшуйеит. Еицырдыруа анемөц философ ду Ницше бызшөөак акынтө даөа бызшөөак ахь аитагара азцаара далацөажөо, иааирҕшуйан ари аус, азеиҕш философиятө ган адагы, аҕсихиофизикатө казшыагы шамоу, чыдала абызшөөа аөцөажөашьатө темп (аритм) уи ажэлари рьысабаратө чыдара иадикылон, иагьазгөөитон абас: анемөц иказшыа зөиҕшроу ала, ускак дамацөам ажөа арццакра, асинтаксис атемпласы (престо хөа иара амузыкөтө термин ихы иархөаны дызлацөажөо), хақөитрала иөицааиуа ахөыцрақөа иөөыуадаууп. Биуфонии асатирөи иара иөөөиҕы иламыси ирыцөтөимуп, иара убас анемөц бызшөөахь еитагашья рымам Аристофани Петронии. Ихьантоу, игөөыҕаха иштыху астилькөа ракөзар, анемөцкөа хкы рацөала ишыақөдырҕылахөит, сатамзаит, аха Гиотө ипрозатцөкьагы аөыхаацөарөи ахьантарөи ала-

уаахацклагьшыргы, иумбарц залшом Аҕсны цьяра иаха «ишлирикатөу», цьяра «ишепикатөу», цьяра иналкааны «ишпрозатөу». Афольклористцөа иазгөартөхөит ашьяхуаа, аөаөауаа иаха ишрылаөу афырхатцара-епикатө ашөақөа, архауаа ракөзар – илирикцөоуп.

Анемөц лингвист ду Вильхельм фон Хумбольдт иазгөөитон: абызшөөа ачыдарақөа иаха иубартыны иахьяапшуйа, апоөезиаөы ауп, избанзар, иара аҕсабара зөиҕшроу ала ауаөы идоуха өанахөазом. Цсабаратөла аөаанарцшуйеит абызшөөа ажэлари рьызазара зегьы аөы, аха доухала зегь реиҕа аөыхаракны абызшөөа аөцөыр-нагоит афилософияөы, уи аөоуп асубиөктивтө дунеи гармонияла иөиауа аобиөктивтө ахьахылтуа. Ган рацөала аөиара лахьынцалеи тоурихлеи изацөашьяхаз ажэлариқөа (ажөйтөтөи абыр-зенкөа, римлианаа) рбызшөөагы зегь рыла иахтөаауп, урт рѣы асубиөктивтөи аобиөктивтөи дунөикөа хөибартөаауеит, иагьхөибалогоит ауаөытөыөсатө еиөцара ихаракцоу акөцөахь.

Абри хазлацөажөо азцаара аҕсуа бызшөөа аринахьстөи арөиараөы, ган рацөала еилоу адоухатө хартөаараөы иахднатцө рдоуөуп. Аҕсуа бызшөөа аанымхароуп кытатө бызшөөа мацараны. Уи ажэлари рдоухатө тахракөа зегьы – аказарагы, афилософиягы, атцарадыррагы – хартөаны иаанарцшыртө амөақөа азыцшаатөуп. Аөарөыцроуп иара убас

ра? Мап. Избанзар, иарбан диалектзаалак, иарбан өцөажөашья-заалак, иазнымхарц залшазом амилац зегь рыла ианөибгаз излаказ агөагь ахатө. Убри агөагь иахылөиааз хлитература алоуп хара иахья адунеи ду хазлацөажөо, адунеи хазыкөу азы хыркьаиагас ихамазоугьы иара затөык ауп. Амала хара иаабозароуп хбызшөөи хлитературөи рлахьынцатө ашөартө иштөагылоу. Хара хшөышыкөса иалагзаны Аҕсны ахөта дук галаа рбызшөөа рхаштит (иаха хиашахөит ирхадырштит хөа ххөар). Ицөушьяашья, аҕсуа ибызшөөа иахштыр, имилаттө хаөра ицөызыр – иара ус уахьхөацшуйа иөөитцшцөкьагы иузымдыруа аөөицаанакуеит. Аха абракатцөкьагы иөөатөуп абызшөөа алахьынцатө аобиөктивтө мзыкөа реиҕш, асубиөктивтө цатцөгьы ишадхөалоу. Абрака иөөыртцуйеит ажэлари рбызшөөи реизыкөазашья, уи аөаҕхья ахареи агөнахаи хаца-хацала иахду азцаара. Иахтаху, иахтахыму хбызшөөа? – абас иртцарны икөгылоит иахья азцаара. (Уи атак иаарласны хазыхьнхөуеит анаөстөи хастатиақөа руак аөы).

Ажэлари дара рбызшөөи реизыкөазашья ханазхөыцуа, икөымгыларц залшом апсихологиатө казшыа змоу проблемак. Уи абызшөөа агөрагарөи агөрамгарөи ирыдхөалоуп. Аҕсуа бызшөөа – зыгара агара иацсоу бызшөөоуп, избанзар, уи иштынахуйеит ауаөытөыөса идоухатө беиара атцаркөа зегьы – иццулоу ихөы-

црагы, икөымшөышөзоу, хзы змазам иөөаныррақөагы, аҕсабара зегьы ақөыпсычарагы, ажөакала, ауаөытөыөса даазлакоу зегьы, адунеиөибаркыра иузнартцысуа ахшыөцаккөа зегьы. Аҕсуа бызшөөа ианыҕшуйеит ахаарагы, ацьбарарагы, аласрагы, ахьантарөагы, атцауларөицш, ахаракырагы, адгьылтөреицш, ажөөантөрагы. Аха брака иазгөатөтөуп аҕсуа бызшөөа макьана иара ашныцкөтөи аөөтөнциалтө лшарақөа зегьы рыла ишпшшөам. Иара злацшшөоу иахьазы иналкааны асахьаркыратө литертура затөык алоуп. Аҕсышөөала макьана иахьмырцөажөацт атцарадырра, афилософия, иахьынзахөтоу инагзаны иахьмырхөарц амузыка, аказара егырт ахккөа. Иара алитература акөзаргы, макьана иналкааны иаанарцшуйа ақыта цстазаароуп, акалак цстазаара лахьынцас иазуз аҕсуа идоуха аҕсуа литертура иахьынзахөтоу иаламцөацт – уи хатөазаар, иахьынзахөтөауу хаздырам, иахаздырам иара убас уи бжамөамзар, иахьыбжамөаму, ихысхазтөа. Аха уеизгы, алитература аира – даөаыцкөкөа еиҕшым. Уи иахөит ажэлари рбызшөөахы ирымоу агөрагара ду атөы. Хжөлари, алитература роуаанзагы, гөыла-цсыла ирдырхьан ацшөа ажөйтөзатөи абызшөөақөа ишыруаку. Ари ажөйтөра азхөыцра – ажэлари инарцөушьяша агөадурө рнаотөит. Цабыргуп, хара хнапы иакым уи тоурихла изыртцаргыша нцамтөк, аха ажэлари рбызшөөа ирөсихологиатө еизыкөазашья хзырбо ахөамтөақөа мацым. Урт ижөйтөзатөиу абиблиатө ццамтөақөа ирышьяшөалоуп, иагьрыкөлоуп: «Ари адунеи, дад анцөа хазшаз ихшарөи иарөи рыда уаөҕсы даныкөыршөөмыз аамтөақөа ыкан зны. Анцөа ипацөөи ицөацөөи ишрыцхара ианрөыха, дара-дарала еишзаны, хатөөи-пцөөыси хөа иөиөитөит. Аитцыбза дрыцхаишьян, ипцөөыси иарөи ашны иаанижыит. Иахья адунеи икөынхо ажэлариқөа зхылтцыз – анцөа иааишаз иашьөи-иахөшөөи роуп, хөычы-хөычы ишааиуаз бызшөөала еивнагөит умхөозар. Ашны иаанхаз рашьөитцы ихөыцкөөи иарөи анцөа ибызшөөа шьтырөаит. Хара аҕсуаа, лада хака, өада хака, хазхылтцыз убри анцөа иөөитцы иоуп. Анцөа ишны излацөажөоз анцөақөа рбызшөөоуп хара аҕсшөа хөа иахьанзагы өахөхөагас ихаму. Уи адунеи иакөлоуп, адунеи ыканатцы – иаргы ыкоуп».

Змилаттө бызшөөа агөрагара зөөызыз ажэлари – рхы агөрагарагы рцөызуеит, ишнөи-шнөиуа изыкөгылоу адгьылгы рыцзаауа иалагоит. Абри амилаттө бызшөөа агөрагара ду ауп Дырмит Гөлиа аҕсышөөала амилаттө литертура аццара илзыршаз, абри агөрагара ауп егырт хашөкөөөцөөи хпөөтцөөи доухатө мчыс иахьанзагы ирытцөо. Ари амчхара цсьөхөо икамлароуп.

(«Аидгыларөа» 1989 ш. декабр 29)

Азыргара

АБАӨХАТӨРАКӨА ХЕИВАРТӨАЛАРЦ...

Аҕсны ашкөөыөцөөа Реидгыла ацшьягарала И.Г. Папаскьыр ихьзэху Аҕснытөи Амилаттө библиотөка акны имөацысит ааигөа ицьжыу ө-шөкөкы: В.Биггөа, В.Аҕхазоу өиөдыршөаз «Абхазские писатели. Библиографический словарь», иара убас ашкөөыөцөөа өарацөа рөымтөақөа еидыкылоу аизга «Ашацкыра».

Алитература атоурих атцаараөы имөаөөагоуп, хөартарагы алоуп рацхьаза акөны хазы шөкөны ицьжыу (урьшөөала) «Абхазские писатели. Библиографический словарь». Атыжымтөа аус адуларөа хыкөкы хадас иамаз Аҕсны ашкөөыөцөөа Реидгылеи ашкөөыөцөөа Рассоциациөи реилазаарақөа еи-

дыркыло ашкөөыөцөөөи атцарауаи 150-өкь инарөиөханы рьыцстазааратө мөа аазырцшуйа рбиографиякөөи рбиблиографияөи (итрыжьхөу ашкөкөа) еизганы шөкөкы еиднакыло атыжьра акөын. Ус егьазнеит авторцөа. Аҕсуа милаттө литература шыақөгылеиөжтөи изнысхөу амөа аҕхьа еилыхха изнагоуп ашөкөы иацу инартбауу ацхьажөа, «Творческие организации писателей Абхазии и национальный литературный процесс в историко-культурном контексте (1920-2010 гг.)» акны. Хлитература өиара аөатпөкөа раан иалнаршаз ацхьаө ибартоуп, насгьы уи иузакөымтөхө иадхөалоуп Аҕсны арөиаратө еилазаарақөа анапцөаха инар-

кны рьышьякөгыларөа атоурих.

Аикөшөара ааиртит, иагьымөа-пигон Аҕснытөи Амилаттө библиотөка аицхьа Борис Чолариа. Еиуөипшым ашкөөыөцөөа рабицарақөа рхатарнакцөөи алитературахь рацхьатөи ашьяөақөа казцо арөиөцөөи реицыларөа, ргөаанагарақөа реибыөара алитература өиара иацхраауеит, иөөөит уи.

Ашөкөы «Абхазские писатели» аццөажөараан дыкөгылеит Аҕсны атцаарадыррақөа Ракадемия ахада Зураб Цьапуа. «Иахья ацхьаөцөа ироуз ашөкөы рацхьаза акөны ицьжыуп. Цьярак еидкылоуп арөиаратө еилазаарақөа ашбагы ирылоу ашкөөыөцөөа рбиографияөи рбиблиографияөи. Ари хөартара

алазаауеит ахархөаөөа зегьы рзы. Хлитература атоурих инарццулану агьылапшара алшара узтө амаөөтөкөа ируакны иказзауеит», – иазгөөитөит уи.

Афилологиатө ццарадыррақөа ркандидат Уасил Аөзба иакөзар, ашөкөы атыцра авторцөа ирыдныхөалауа, игөаанагара иөөөит атыжымтөа икөыршөашьязы, иагьу-иабзоу аганахьалагы.

Вахтанг Аҕхазоу, Виачеслав Биггөа азыргара иалахөыз зегьы итабул хөа рархөөит.

Зыргара азгөатөз аөбатөи ашөкөы «Ашацкыра» ашкөа ианиасгы атыжымтөақөа аөбагы ирызкны аилатөара иалахөыз ргөаанагарақөа реибыөара иаццан.

Аҕсуа шөкөөыөцөөа ирызку ашөкөы ахөшьяра бзи атауа икөгылаз ашөкөөыөцөөа чыдала ирзаатгылеит «Ашацкыра» иагьылоу аөымтөақөа.

Аҕсны ашөкөөыөцөөа Реидгыла ацшьягарала еиөөау аизга рацхьаза ицьжыын 2009 шыкөсазы, аөбатөи – 2011 шыкөсазы. Абар, ахцатөиөгы ааигөа ицьцит. Аханатө лхатө ацшьягарала өөар рөымтөақөа реизгарөи аус рыдуларөи лнапы алакуп аөөөт Заира Цхьацкө. Ашөкөы зөымтөақөа агьылоу ақөөиарақөагы рзөиөцөөыөит.

«Ашацкыра» еишшоуп ажанркөа рыла: апоөезиа, апроза, акритика. Зынза еиднакылеит 13-өкь авторцөа: Алина Жьибя, Альбина Анкөаб, Дмитри Габелиа, Инал Гьыцба, Саид Цьарсалиа, Алхас Капшь, Есма Тодуа, Саид Көыцниа, Цьамбул Инцьгыа, Абзагь Акалгьба, Каролина Бьтөба, Саида Хацьым, Бадрок Аөзба.

Арөиөцөөа өарацөа рөымтөақөа азеицш ххөаа рзыкацэуа, хазы-ха (Алгарта 8-төи ад.)

АЛЫҚСА ЛАШӘРИА ДИИЖЬТӨИ 90ШЫҚӘСА АЦРА ИАЗКНЫ

тшеах еитғанни Қарт итрыжит. Уи ианагоз еил-каан: уажээзи хара хшөйтхр-аит, шөөымтқәа әжелар ирыла-хартөейт, аха нак-нак азы шөхи шөазхөйт, шө-поетцөан шөаан-харц шөтахызар, қыртшөала шө-шөла хөа акөын.

Аха аамта – март мза иоы-захаргы калоит, – икыдцөан ақәа шлеиуа, икаххаа амра аацөйтцы-ргы алшоит. Убастөкәа ика-леит иаххысыз ашөшықәса аөеиошамтаз, апоет ибаохатө-ра асакәхөйт-мтаз. Әжеларкәа раб, зхықьазара

барц, ихыз рхөарц азы акөымкөа, исахьарку ажөала иаамта асахьа тыхырц, иаамта аөахөи ихөарц. Рақьхатөи ижөеираалакәа – урт апцан 40-төи ашықәс хьантқәа раан, – ирныцшует апоет ихаантөи Ацсны акгы шагым: ауаа рыла ибеиоуп, ицшзоуп, амшын, ашь-хақәа ухөа ухызхуа рацөоуп, аха икоуп иаартны ауаоы изымхөо акы – иатахуп илахөыху, амцхө зхөо ирөагыло, ацөгәа зыршо ицөа дтаз-былуа, ианыкөдатөагы – ақөпара зылшо мчык. Уи ажөеинраала ауп. Асахьаркыратө ажөа иалшо дырны, уи дидьхөит акгы камлазшөа тынч ицөоу ауаоы: «Ацөа иалоу цөамт хаала, улыха-иханы дыргыл...» Абас илашоуп, ахақөитраз ақөпа-рахь, ауыгө ацьцрахь ауаоы ипхьо аидеиа рыцөуп, «Сажөеинраала» захьзу апцамта рақьха инаргыла-ны, апоет рақьхатөи иажөеинраалакәа.

А.Лашөриа иажөеинраалакәа, еихаракгы Москва иаццтаз аоы-мтақәа, ацсуа пхьаө илөеизааигөоу уи ауп, – ирыцаркуа, рсахьаркыратө хархөагақәа, ирхоу абжы ухөа

ахзыргара иашьтамыз, зьабаала инхөз, уимоу данцгьы цьарк эхад-мыргылаз ахатә иххөау ажөеинра-ала «Ахачхара змоу ауаоы».

Аибашьра ду аан апионер чкөын илиршаз ахатәра аартшра иазкуп апоет рақьхатөи ипоема «Инацха Хьымца». Егьы апоема – «Аамта зтөу» акөзар – тема хадас иамоу ацстазаара нцөара шақөым, уи азы ақөпара шатаху, аөиара, аира зөейпш бзиоу әжелар ирыш-шоу усуп хөа ишыпхьазатөу ауп. Уи аоымта афьрхатә – аибашьраф ацсадгьыл ихьчөит. Ицшөмапхөыс ахшара длоуит, – ацсадгьыл пхьак-атөи ацөи. Ицөыз абзиабара иазкуп иаха итбаау асиужет змоу, агөхьааи агөжөажөарөи ацхьаө ицтө апоема «Хаштра зкөым». Апоет ипоемақәа зөгьы ирылхөхөит амцабз иаоы-зан ауаоы ицралло, ихы-игөы ахьааи агөыгөи азцөырызго, дзырхөыцуа, аиашаз ақөпара игөы азыкцзтө апоема «Аиубилөитө». Сара ськө-лацөа азөыроы реицш, ибзианы исгөалашөит ацсуа театр асценәф апоет ари апоема данапхьоз.

...Дырөегьых зыбла ашьа хькөкөало,
Сьцьа-хөы ыказар калоит уаха абра...
Шөихөапши дгылан дахьцө
Мазала,
Гөарас икызаап
Жөбама ихы!
Дышөмышьтын!..

Абас, ишилшоз ибжы тганы инапы шьтыхны, ауаа дрылапшуа ианихөа, зөгьы атеатр аонала-рта азал ахь инацшуа иалагеит. Иубартө икан зөгьыцөкәагь арт ажөақәа ргөы ишамыхөаз, аха урт ажөақәа рыда уи агөагьра ду змаз поетхазомыт. Иззатөузеи, уака икан, азөык-өыцьак рыдагь әжелар рхьаа зхьаамыз, урт ры-цхашьарада итныи зкөардөкәа зыхьчөз. Ирхөит аиубилөи амө-ацгара знапы ианыз ауаа, апро-грамма ахөацшраан, А.Лашөриа ирцөйтөахит хөа аөада иаахгыз ацөахөақәа. Уи ахьынзаиашоу хөздьрам, аха иаадыруейт акы: акомиссия иалаз ахөылпцаз апро-грамма анрыртөз апоет арт ацө-ахөақәа дрыпхьазтгьы, асценәхь аөеира азин ширьмтөз.

Апоет-атрибун изкны иззаа-тгылоу мацзоуп. Ирыхөажөатө-уп, иаха инартбаан иаарцштөуп ицстазааратө моа, еилыргатөуп егырт иажөеинраалакәа, ашөа злырхыз арөиамтқәа, ажөама-анақәа, асахьаркыратө шөыга асиркөа зкөу, аиоызарөи, ацшза-рөи, ахатәрөи аазырцшуа апро-затө рөиамтқәа, иписөақәа, исахьаркыратө очерккөа. Аха урт зөгьы статик иагөылазом. Еилка-ауп акы: ацсуа дыканац уи ибжы иахалоит, ацсуа игөаөы уи иажө-ақәа ашөахөа ипцш икалоит. Ус итахын апоетгьы – ауаоы дыканац мрөацс дыпхаларц.

Т.Чаниа,
апоет

Агөаанагарақәа ркнытө

«...А.Лашөриа – абаохатө-ра ду зцөа-зжы иалашьы, уи иаргөатөиуаз, зымч-зылшара хьазымкуаз, шықәсыла икө-ыпшыз, аха акры здыруаз, акыр зылшоз, ишөи-шөиуа агө ду зызтөз уаоын...»

Шь.Инал-ицә

«...Аиашаз, уи дыканац дыкан, дуаоын, ипоетра уао-ран, иуаора поетран. Алықьса Лашөриа иуаора убас икан, згөы хөыз дахөышөтөуан, еи-сыз еиннаршөон, аиоызарөи аиқөларөи ртөы өыцны ауаоы дахөанарцшуан...»

А.Гөгөуа

«...А.Лашөриа дызлахө-ацшуала, Ацсадгьыл абзи-абарала угөы антөымха, уи ацөгәа-абзиа узеицшны уа-ныкала, агөеисрала угөы ме-исуазар, ишьтумхын акалам, ицоуейт хөа ажөеинраалагь ухамлан ахөы...»

Г.Гөыблиа

«...Апоема «Аиубилөитө» ... цакыла даара инартцаула-ны апатриотизм зныцшуа өы-мтөуп... А.Лашөриа каламла иашьаз аурыс поет ду В.Маи-аковски иөейпш, гөтыгьгәла, бжьытгәла драцөажөит ижө-лар, ицсадгьыл гөык-псыка-ла дшазьыкоу азын, апатрия дшазгөакоу азын, гөацпыхө-арала дцөажөит «Иаамтзасы, иара убас ихазы...»

Б.Гөыргөлиа

ДААНХЕИТ ДЛАШАЗА

(Алгарта)

ахьз-ацша, ибаохатөра ицөырнагаз ипоезиа амч, Ацсадгьыл ахь имаз, еицакра зкөымыз абзиабара, апоет иуаоытөыюсатө цьара. Абарт зөгь ракөын изықьгылаз Ал.Лашөриа иаццмтқәа ридеиатө цакы, гөы-ла-псыла ирцхаз, ашөахөа злаз ицө-ахөақәа.

А.Лашөриа диит Очамчыра ара-ион Кутол ақытан 1927ш. ацсуа нхөа гар итаацөараөы. Анхөа гар ита-ацөараөы хөа анаххөо, иаразнак хөаөы иааиуейт апоет ицөахөақәа:

Сара мазөи сахамтөазөит,
Ськөын адөы-цөхөы.
Сөихьыжө-еикөыжө,
сыпхамшыазо,
Ианлеиуаз асырхөы.

Ацца хьшөашөа сахадало,
Сшьапкөа кацшьза,
Асы бымбыл сылапало,
Ашкол ахь сцон шьыжьза...

Зызбахө хөамоу ақыта ашкол (Көтолтөи ашкол) даналга, апоет даанхөит Ақөатөи арцаөратө техникум. Дышхөычаз зани заби зыпхьхөаз, изшьамыз-изхамыз, аибара зыхьяз ахөычы, игөы ка-мыжьзакөа, иуа-итахы ианрылшоз иртөз ацхьраара ихы иархөаны, атөхникум ашьтахь Ақөатөи арца-өратө институт афилологиатө фа-культет дтөлоит. 1951ш. инаркны ацара ицон А.М. Горки ихьз зху Алитературатө институт аөы, қөөи-аралагы далгоит. Москвөи уака ацара ицызтөз иоыццөеи иарөи ре-ибадырра, реизааигөахара, апоет Москвөтөи иажөеинраалакәа ишы-рныцшуа аицш, ирыцаркуаз рацөа-зан уи идунөихөацшра артбааразы, идоухатө беиара ашьтырхазы, цсабарала илаз абаохатөра ицөгь инартбааны аартразы.

Апоет иоымтқәа акыпцхь рбө-ит 1944 шықәсазы. Еицх инартбаа-ны А.Лашөриа иоымтқәа рнылеит Ацсны апоетцөа фөарацөа рацца-мтқәа еидыкылоз аизга. Урт иры-лан «Хьымца» зыхьыз ипоемагьы. Аха арт ашықәс хьантқәа арөиара знапы алакыз рхала рзын акөзамы-зт изыхантөз, урт хьантан ацсуа милац зөгьы рзын: ацсуа алфавит цсахын, уи ақыртөуа графика шьа-тас иаман. Иаркын ацсуа школкөа, ацшышөала итгыцза агөацөагьы ацшөөи ақыртшөөи еилацсаны ианылон, ацшышөала ицөажөазо-мызт арадио. Иреицгьыз ацсуа цөи-цөа – әжелар ирагөуп хөа икыдцан иршөуан, иахганы адгьыл харақәа рахь ирышьтуан... Ацшышөала ашөкөы атыжьра азин ахьыкамыз азы, А.Лашөриа иоымтқәа ақыр-

мацыз әжеларкөа рызөа Сталин ицстазаара далцит. Убри инар-кны аөацсахит ускантөи хтөыла ду СССР аполитикатө хөау. Имацзам Ацсны икалаз ахтыс бзиакөагьы: ацсуа школкөа раартра, ацсуа нбан аурыс графика ахь аиагара, Ақөатөи арцаөратө институт аөы ацсуа бызшөөи алитературөи ры-рцаөцөа азыкцзтө афилологиатө факультет аартра, ацсуа радио иа-ташьақөыргылара, агөзөтқөа рфор-мат артбаара... Зака еиқөупхьазар-ызеи?! Аицкра бзиакөа калөит аполитикаөы, аөкономикаөы, ине-изакны асоциалтө бзөараөы. Урт зөгь рақьха игылоуп харада-ба-рада итархаз рыхьзкөа рыриаша-ра, ацсуаа амацтура харақкөа рахь рнапхьара... Ажөакала, ацсуа жө-лар ишыртөахцөыкьаз акөымзаргы, апатрия урт рахь иархынхөуа иала-геит асовет мчра ирнацаз, аха дук мырцкөа ирымнахыз аполитикатө зинкөа. Ари аицкра агөалакара өыц рнацөит ацсуа поетцөагьы. Уи амч өыц иланөцит, амцөыжөақәа инацөит А.Лашөриа. Ацшышөалөи урысшөалөи Ақөөи Москвөи итгы-цуа иалагеит А.Лашөриа ирөиам-тқәа: 1954 ш. Ақөа итгыцит иажө-еинраалакөа реизга «Аөара ашө-ақәа». Иара уи ашықәсаз аурыс пхьаөы иоуит Москва, «Молодая гардия» итгнажыз ишөкөы «Кьа-бырхөйтөи ашыжь». 1956ш. Ақөа итгыцит ипоемақәа знылаз ашөкөы «Хаштра зкөым», 1957ш. – апоет иреицгьы иоымтқәа реизга «Смал». 1958ш. ацсуа пхьаөы иоуит апоет ишөкөы өыц «Гөыкала абзиабара». Дахьымзагөышьөит 1959ш. итгыцыз ишөкөы «Сарөи аагынрөи» абара.

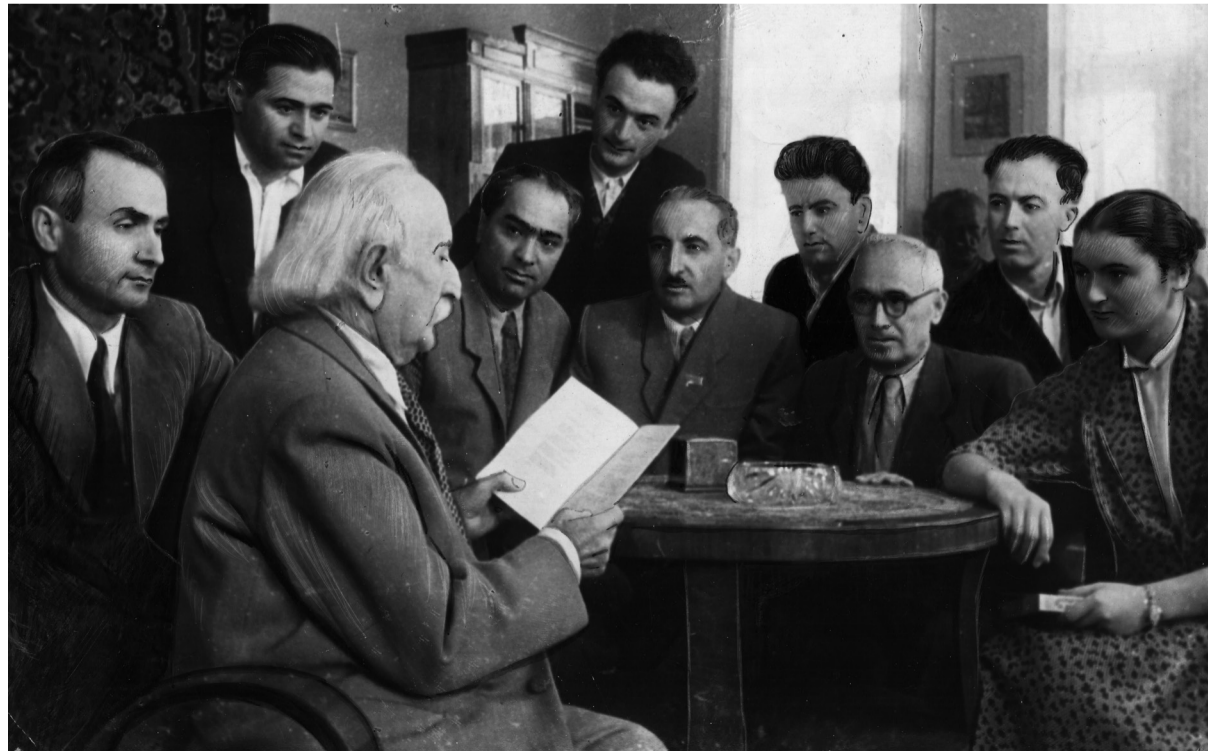
А.Лашөриа аус иухьан агөзөт «Ацсны капшь», ажурнал «Алаша-ра», Ацсны ашөкөыюацөа Рөидгы-ла ухөа рөы. Уи иоуан ажөеинраа-лакөа, ажөамаанақәа, ажөабжькөа, апиөсақәа, аочөрккөа, дырөын аи-тагарақәа. Бжөихан Вл. Маиаков-ски иоышьа аформала уи дашьтан ипоезиатө гөтәкы аөмоция алаца-ны, амч чьада атаны ацөыргашьа, ацхьаө диацөажөон иаартны, акгы ицөымзасакөа. Ицстазаара ацыхө-төантөи амшкөа рзы «Рицда азы ашөа» хөа хьзыс измаз акиносце-нария аөра даөын.

Апоет иоымтқәа ртемақәа зө-гы – иара ихатө цстазаара иалхуп, ихатө цстазаара ауаоы дацашьы-цьртө ишыкамгы – табара зкөым поэзиоуп. Уи алахь еиқөуп, ицьба-роуп, ауаоы арыцхашьара иззы-рцысуа, аха агөкажьрагь дацөы-зыхьчө цстазааратө сахьақөөп.

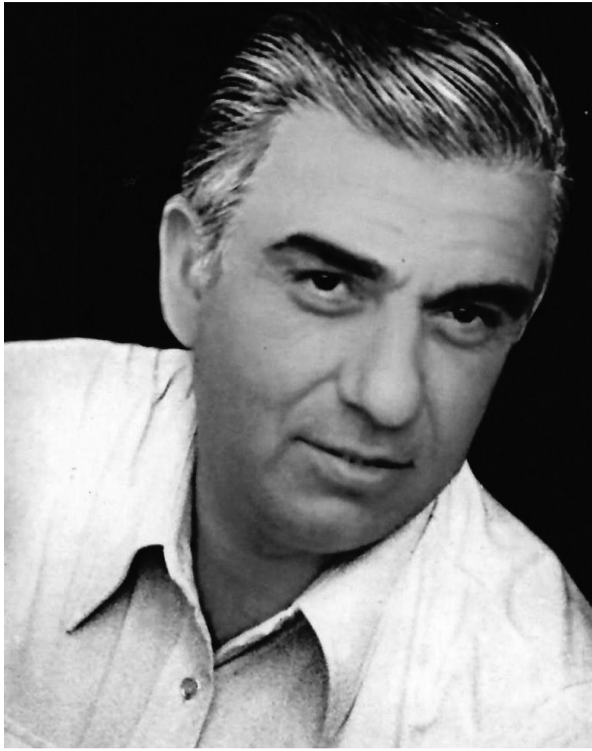
Ишахөахөоу аицш, апоет аөра далагеит зынза дышкөыпцшз, аха уи далаөырбарц, ауаа ихы дир-

рыла хөахөапшуазар, иацы ашьыжь ииоыз рөиамтқөоушөа хөацхьа иаацөйтөуейт, уи аахыс еицх иа-хтахьыз, иөажөкны икоу азы шитцх аицш, ахапц итахаз ахақөитра ши-таху аицш иахтаху ажөеинраалакө-ахөит. Апоет хара дыпшуан. Уры-стөыла зөцөык ауп хөажөлар ршьа кацөаны иргаз аиааира иадгылаз, изыхьчаз, ишөартөамкөа икацзөз. Икалап «Зда хөартөам» хөа хыс иацаны 60-шыкөса рақьха апоет ии-оыз ажөеинраалаф ибахьазтгьы ау-рысы ацсуөи реиоызара, реидгыла-ра, реицхьагылара – ацсабара ахатә иахьылцыз, иацахьыз лашаран ишык-аз. Урыстөыла аганахьала Ацсны иаиуз азхатәра ада даөак хөам-заргы, хөа ицхөит хөа ипхьазатө-уп зөгьы: еиқөөит Ацсны, абыз-шөа, ацсуара – егырт зөгьы – хөа хөзөөихар, – хьымпада еиқөөит.

А. Лашөриа Москвөи москвөаи ирзикиз ажөеинраалакөа гө-ты-гьгәла иоуп, ицшзоуп, ицкөоуп, өы-стаа ажөак рылазам. Машөыршақө-гьы икамлазөит – уи Москва лым-каала бзиа иахьибоз адагьы, игөы-грақәа адихөалон, идунөихөацшра артбаауан, аоыццөа алаирхөуан... Аха зөгьы иреицхан уи игөыграқөа ахьадихөалоз. Урт иахьа харгы рыгөра аагеит. Урыстөыла, әжө-лар, аурыс гөытбаара иазкуп иажө-еинраалакөа «Ацсныка», «Ашь-ха тыпцха», «Сахөшьа лахь» ухөа егыртгьы. Ацқаи аидөеи рыла даара узырхөыцша ажөеинраало-уп ацсадгьыл асолдат, агөымшөа,

ШЬАЛОДИА АҘЫНҘАЛ – 85 ШЫҚӘСА

Аха, лак-факрак җамтақәа, илихыз ихатәи мөа даныланы дауан. Иҗышы ык л а х ә у а з д ы р и а а и н ы , ихықкы анагзара даштан. Амилаттә лите- ратура арфеи- цәа дреиуаны ижелар днары- лагылеит.

1932 ш. август 1 азы Очамчыра араион Пақаш ақытан ииз, иаазаз Шь. Азынцал абжыратә цара аниоу аштыа аца агама икит Тк арчалтәи ашахтағы. Аха ацаралашары зхы кыдыз арғыс

аобком ақәша аиҗабыс, Аҗснытәи ахәйтқарратә шөкәтҗырыта «Алашара» анапхгағыс, акыпх азы Аҗснытәи ахәйтқарратә еилакы ахантәағыс. Аҗсны Иреихазоу Асовет 11-тәи аапхара (1985-1990) адепутатс дыкан. 2005-2013 шықәсәа раан Аҗсны Ахәйтқарра Ауаажәларратә палата далан. Аҗсуа бышәа арфеиара Ахәйтқарратә программа анагзары Ахәйтқарратә комиссия далахәын.

Аус ахыуазаалакыгы, инапы злакызаалакыгы Шь. Азынцал арфеиара аус аганахь иаанижыу- амызт. Реиәаык иахасабала ишықәгыларәғы анырра бзиа иртеит ихәычра ашықәсәа инадыр- кны дзызфлымхаз жәлар рәапыц хәамтақәа, иара убас аҗсуа шөкәтҗырыта Д. Гәлиа, С. Чанба, И. Коғониа, Л. Лабахәуа, М. Ахашба, Б. Шынкәба, Кь. Чачхалиа, насгы аурыс литература аклассикәа Н. Гоголь, М. Салтыков-Шычедрин, А. Чехов ухәа егыртгы.

Асахьаркыратә литература

аанарцшуеит. Аҗсуа фар ускантәи аамта итзанаргылаз ауадафәкәа, ахьантарәкәа қәфиарала рцәырга- ра илиршеит.

Ижелар рказшыа ачыдарақәа, изхысыз-изтысыз еиламырсзакәа иахыдыруаз иабзоуруу рацәо- уп иреиаратә мөағы. Ажәабжыоу «Амзаға аңгыло» (1974) ари зеггы арцабыргуеит.

1930-тәи ашықәс еикәатәкәа хәжелар зтадыргылаз, иреиғыз рцәицәа ртархарала арыцхарақәа зхызгаз, гәғәла изхысыз, насгы урт ирыцыз ахьааи агәырҗеи хтыс- ла ишықәыргәғәаны асахьаркы- ратә ымта шыахә аҗтәеит, аро- ман хызысгы иаиуит «Ахәа зыкәну ашьныш» җ-хәтәкны (актәи тыжыын 1989 ш., ахәтәкәа аабагы еидкы- ланы итытцит (2004ш.). Урысшәала еиҗағаны иантыц аҗша акырза еихәеит, аҗтаацәеи аҗхәацәеи ркнытә ахәшьара бзиагы аиуит.

Егырт абызшәкәа рахь еиҗағоу иымтақәа аҗсуа сахьаркыратә ли- тература аихьзарақәа аадырцшуан.

«Амзаға аңгыло», Рига, «Мисе- ма» (1986). Иажәабжыкәа еиҗағаны ирылахеит аҗурналқәа «Кро- кодил», «Дружба народов», ага- зетқәа: «Правда», «Литературная газета», «Советская культура» ухәа егыртгы.

Аҗсуа драматургиағы акә- заргы, ашөкәтҗырыта илшарақәа мацзам. С.И. Чанба ихьз зху Аҗсуа хәйтқарратә драматә театр акны икәдыргылахеит ипиесақәа рыла аспектәкәа: «Азыхь абжы» (1982), «Март 4» (1984), «Апартфел шкәкәа» (1987). Акомедиа «Сара сроль» еиҗағаны икәдыргылеит Гроднотәи аобласттә драматә те- атр акны (1989), «Ацартыша» акә- зар, Дагьстан, Махачкалатәи дра- матә театр акны (1988).

Аҗсуа кинематографиағы арфеи- рағыны илагала мөашәауа икоуп. Акиностудиа «Мосфильм» ағы итыхын Шь. Азынцал икиносце- нариақәа ирылху афильмқәа: «Ам- заға аңгыло ауа» (1978), «Ипшьоу аҗыра асаркәал» (1984), «Пере- кресток» (Зегьейдылоутәи асати- ратә киножурнал «Фитиль» (1984).

Аҗсны Азынцалтәи еибашыра (1992–1993) хәжелар ир- зыннажызы ахәрақәа шөкәтҗырыта иахасабала иаргы гәғәла инырит, ишицәыхантәзгы, ааҗхәа арфеи- ра дзыхынхәуеит. Хәжелар иргаз Аиааира аҗәацхәра инаҗеит. Хәжелар зтагылаз, ирхыргаз, аи- башыра ии аштыахәтәи аамта уа- даҗи ирыцыз ахынтаҗынтаҗәа аанарцшуеит ироман «Аҗыц- ма көашара» (2004). Аҗхәацәа рнапәғы ироуит иара убас иреи- амтақәа еидыкыло х-томк, насгы Азынцалтәи еибашыра иазку ироман җыц «Шака еицәырахохз акара еизааигәахон» (2015).

Шьалодиа Михаил-иҗа Азын- цал ипстазаара далцит 2015 шықәса август 31 рзы.

ИНАРЦАУЛАНЫ АҘСТАЗААРА ИАГӘЫЛАЦШУАЗ

Аҗсны ауаажәларратәи ахәйт- қарратәи усзуаы, Д.И. Гәлиа ихьз зху Аҗсны ахәйтқарратә преми- еи (1984) В. Маиаковски ихьз зху Жәларбжыратәи апремиеи (2010) ирыцсахаз, Аҗсны зәаҗсазтәи акультура усзуаы, «Ахьз-Аҗша» аорден II-тәи аазаара занашыаз, Аҗсны жәлар рышөкәтҗырыта (2012) Шьалодиа Михаил-иҗа Азынцал диижьтәи 85 шықәса цит.

Аҗсны ашөкәтҗырыта Реидгылеи ашөкәтҗырыта Реидгылақәа Жәлар- бжыратәи реилазаареи дрылан. Аҗстазаарағы имариамыз, аха даара махәта-махәтәла еиларсыз, иуадаҗыз ашықәсәа дрылиааит.

игәтакы анагзара дацәхьамцит, хара имгакәа ацара иезикит. 1959 ш. Ақәтәи ахәйтқарратә арцафратә институт атоурыхтә фа- культет далҗеит. Ицара ашықәсәа раан далахәын уаҗа иеҗкааз али- тературатә кружок. Убаскан аул илаз абаахәтәра аеанцәырнагыз- гы. Иреихәу ацаруирта даналҗа аштыахь мызқәак аус ион Очамчы- ратәи араионтә газет «Акоммунизм ахь» аредакцияғы. 1961 ш. инар- кны еиуеицшым ашықәсәа раан аус иуан агазет «Аҗсны» («Аҗсны қапшы») аредакция ақәша аиҗабыс, Аҗсны асахьаҗырақәа Реидгыла Афонд аиҗабыс, апартия Аҗснытәи

агәбылра аник, алитературағы раҗхәтәи ишыафәкәагы аныкә- ита нахыс аҗхәацәа деицгәартә- ит. Раҗхәаза акыпхь збаз иажә- бжы «Амахә» ала, мышьтабзиала алитературахь дымәахытцит. Уи инашьтарххны акыпхь рбо иа- лаҗеит егырт иымтақәагы. Иажәабжыкәа раҗхәтәи реизга «Агәахәтәи» (1960) аңтыц еиҗағы аҗхәацәа деицгәартәит. Асати- ратә ымтақәа даараза ишиқәҗи- оз шыахәнарғәеит иизга «Хы- рбза-кәырбза» (1963). Ароман «Ашаахста» (1966) акәзар, аҗхә- цәа ирылатәеит, избанзар ихаҗа дызхааныз, дызлагылаз аҗстазаара

Шь. Азынцал қәфиарала еи- леигзон ауаажәларратәи арфеи- ратәи усура. 1959 ш. рзы СССР ашөкәтҗырыта Реидгыла ахь дры- дыркылеит, аҗәраҗаҗы иеаҗсе- итәит. Иажәабжыкәа, иажәабжы- уқәаи, ироманқәаи, Аҗсны еиҗш, Москва, егырт аҗылақәа ркны урысшәала, латыш бызшәала ухәа итытхәеит. Иалкаау иымтақәа еидыкыло ашөкәкәа налацаны 25 инареихәны адунеи рбахәеит. Урысшәала Ақәа итыжыын ироман «Корни» (1978), Москва итрыжы- еит ишөкәкәа «На обрыве» (1984), «Зуб мудрости», «Дьявол с мечом» (1991), Санкт-Петербург, (2011),

Шьалодиа АҘЫНҘАЛ

АФОРИЗМҚӘА

Ачхара зегь реиҗа иануҗаху аамтазы аул иануцәызуа.

Иацхаз дыцсаанза ихәра гьазом, иаиа- аиз ихәра мышкала иҗоит.

Аччаи ега мал далауртәаргы иччаиара дзалцуам.

Агаза ега дуркәышыргы игазара дзалцу- ам.

Акәыш агазақәа дрылахар иаргы дгаза- хоит.

Агазара зцәахуа аҗымтра зацәк аул.

Ауааы данҗоу аҗстазаара бзиа дашытоуп, данажәлак аҗсра бзиа дашытәлоит.

Амц иазыцкәо ауааы дшәартәоуп дзузыц- кәо уздырзом.

Аҗыҗра бзиоуп, аха гәыҗрала мацара узынхом.

Акәышара харазоуп, иахыкәоу уашытәла- ны иумцшаауазар иара ушытәлан уацшаазом.

Ашықәсәа унаскьаргоит, аха уааскьарга- зом.

Адуinei ағы икоу амилаҗқәа зеггы злеи- цшу акызацәк алоуп, зеггы ргәи иаанагоит адуinei ағы раҗхәаза иқәнаҗалаз дара ракә- ушәа.

Амра аңгыло избо рацәаоуп иантәшәо избо рааста.

Фыцәа ирдыруа амаза шымазоу иаанхоит руазәк дыцсыр.

Ауааы азәи иҗара ацкыс ихы аҗыра изымариоуп.

Иахьа аразкы бзиа шимоу зымдыруа уацғы дразкыдахоит.

Агәаҗш аҗхәа абажә амца акуеит.

Хыхь ухәнацпхьаза узтапшуа атыша цәулахоит.

Зыбз ззызыроуа иҗы аҗсы ашыоит.

Иахьа аразкы бзиа змоу изыцсоу изым- дырыр уацғы дразкыдахоит.

Аиаша закәытә мчүзеи иамоу, иузаахәом, иузытиуам. Шакао рыҗы еиқәнархәхәада, шакааы рхы ақәырцәхәада.

Ц-рбаҗк кәйтцарак еицтоукыр рылақәа тибәхоит.

Уацәтәи амш сыннархоит хәа угәыҗны иахьатәи уусқәа ааныжыны умтәан, уацәтәи амш иннархои ихнарцәои Анцәа иоуп изды- руа.

Алашарахь шәкылызгоит хәа алашә заҗхәа дгылаз таирхоит.

Анцәа ауаа зеггы еицшны ириҗом. Ахшыю ду зиҗо ибз иркәаеуеит, абз ду зиҗо ихшыю ирмачуеит.

Аҗстаза зеггы шылыштыоу еицш агазарагы шылыштыоуп.

Зхәтәи бышәа зымдыруа, ацәаҗәашыа зымтац ахәыцы диоызоуп.

Аамтақәа зеггы иреицәоуп ауаа анеика- рауаахо.

Имхәыцзакәа ицәаҗәо ашәақь икылым- цшзакәа ихысуа диоызоуп.

Ағы аеада ахылцыр калоит, аха аеада ағы захылцуам.

Зеггы рзы угәи кьакьаза иааумыртлиан. Икьакьаза иаарту агәашә изабалак тәлоит.

Цәҗарас иаакало абжеиҗарак зыхкәо аҗароуп.

Ахәатәеиқәшәара аҗаацәара мац еизнар- хәуеит. Ахәатәеиқәымшәара аҗаацәара ду хнарбгалоит.

Аҗәра ашьямхы царуп, ағы ухымзо уа- ман ишцо, иузгәамтазакәа ушытәхька аҗәра цыркыпәуа иухьзаны иуаҗысуеит.

Ажәа хьамта ахаҗә ацкыс ихьамтоуп.

Ажәрагы бзиоуп аныкәаҗыша иақәшәо изы.

Амшын ацан аҗслымзрагы убоит. Ауаа игәи ахаҗә тазаргы иубом.

Ацәҗа бжәахәацәа ыкамызтгы ауаа рнапкәа еикәыршаны еибабо икалон.

Аиаша аршәареи аргәыбзыҗреи азды- рзом.

Ажәра сырқәкәынуеит хәа уалаҗар иухыч- чо иалагоит.

Абзиагы умырцшзар мөабжа иаанхоит.

Ачара еишәа акы агзаргы ихнаоит гәык-цсык ала ианыкацоу.

Уда цсра Анцәа икоумцан хәа еибашә- ихьоу ауаа рышәиҗхызы Анцәа икынза ина- зоттгы адуinei абжеиҗара тацәхьазаарын.

Ажәа кәыш хьамтоуп, аҗша иазгом.

Ахәыцы данхәычу ихәычра ицәурзыр ду- аоыбжахоит.

Аҗхәшьара зцәызыз ауаа рыгәҗаны иехи- туеит.

Ахьшыыцба акәтаҗқәа ацхны ауар- бажә иацәцаны ахьшыыцбақәа хнахуеит хәа ихуртәалар еицшуп, ахәыц еиозыршәо иркә- ышуеит хәа амәыршыаы дырхоургылар.

Ишықәсәа наскьоит... ихыноу ааскьоит рхәан днаган ахшыотрақәа русбарта дана- хадыргыла аул ианырбаз иааскьаз игазара шакьыз.

Ароаш хәычгы амшын акынза сымцар зуам хәа, ахаҗә дүкәа ахы рынкәо амәа иқәуп.

Иацкыс еицәаз деицҗхәит хәа... уи иаа- нагом зеггы дреиҗхәит хәа изхәара.

Сызустада сара хәа азәгы иуазымцан, аиаша уахараны указам. Ухы уазцар узакә- ыцкәоу аиаша уанахәоит.

2017 ш. – Ацсны жэлэр рпоет Б.У. Шынкэба ишықасуп

ТЫХЫМТАК АҒОУРЫХ АЖЫТ

Зыбхә сымоу афототыхымта мафак ааста мацк иахықәоит, уамак идузам. Аха, ишдыру еицш, амафа еиманадар, еиднакылар алшоит рыгәра. Абри атыхымта хөычгы аәажәатәи ашөышықәса аәбатәи азбжеи хаамтазтәи ашөышықәса фыци реимадара иацхрауа цхатцәры хөычык иаөызоуп хәа азахәар халшоит. Ари асахәа цыба инахәацшыз игәеимтар аузом уака иааргшу ауаа анс акә, арс акә, Ацсны аґоурых иадхәалоу, уимоу хақсадгыл алахынцда азбарафәы зыхәта алазгалаз ишреиуоу. Урт рхы аадырпшит зегы ирзеицш, идоуруоу аус афәы, даәа цыоуки аи-хәра, афәира иадхәалоу даәа уск афәы. Даәакала иухәозар, урт ир-хухәааша мацзам.

Зыбхә хәмоу асахәа тыхуп 1966 шықәсазы Аґара ақытан. Аґара ахы хәа иахыашытоу. Уи хәра хәхынхоз хәәны афәахәа ауп иахыыкоу. Итызхыз избахә ххәозаргы ицхәәжәара иацсоуп, дказа дуун, хәра хәбицара иацанака ибзиан дырдыруеит. Уи Илия Шенгелиа иакөын. Иазгәастарц сґахуп, уи итыхымтақәа рыцсы еиқәырханы ихамазтгы, хґоурых адакықәа хадырґәауан.

Ускан аус зуан аурыс газет «Советская Абхазия» акультура ақәша акорреспондентс. Игәәлашәоит даәакгы. Сгәы иаанагоит уи тоурыхтә фактуп хәа иуцхәзар қалоит хәа. Аформат дукәа рыма-ны итыцзан аобласттә газеткәа хґа: «Ацсны қақш» – ацсышәала, «Сабцотә Аґазети» – қырґшәала, «Советская Абхазия» – урысшәала. Урт рыцхәагы ааидцданы редактор хадас дкартеит Г.С. Семионов. Ақыртшәа идыруан мац-сацк акара дцәәжәартә, ацсуаа дрымакөын, Ацсны дынхон, аха изаазары-зеи, ацхәара-аґара акөым, мшы-бзиа-хәлыбзиа хәа ацсуа ажәак ифытшәомызт, арахь ацсуа газет редакторс даман. Сара стәы ххәозар, аурыс газет акны еиқарақгы сызфәы иаазакны ацсуа культура азырґара, ажурнал фыцқәа рыц-цәәжәара, ашәкөықәа, ацарауаа, асахәагыцхәа раццамтақәа рзы-рґара, зны-зынла урт рымцтақәа аурысшәахь реиґаґара, авторцәа рыццәәжәара – ринтервиуқәа ухәа реиґаґарақәа рақөын.

Убри ақынтә, аредакция исна-таз адца анаґаразы сара снейт аматцра ду иахагылаз, ахөынцқар-ратә ус знапы алакыз Баґрат Уа-сил-иґа Шынкэба икны. Ускан ацсуа ацарафәы сара ауаф хөычи иара ауаф дуи ххәтә гәанаґарақәа ххәтшәа узамто ишықәгылахан, аха хәиднакылон хөыцбагы ххәтәы бызшәа ахь ихамаз агөыбылра, хлитература гәакы абзиабара. Ишыжәдыруа еицш, асахәаркыратә литература азақәанқәа, ақәцарақәа ачхәазом, аха асахәаркы-ратә литература иалшоит даараза ацкаы змоу акы – аибачхәра, ары-цхәибашыра. Уака сгәы самжәеит. Схәфәы иаанхөит иажәа кәыґақәа, ихәашәа, ицәәжәашәа.

А-ажәак еиыхысәалоит: анем-ец поет дузза Гиоте ицәәжәа-рақәа антцыцыз, иухәар ауеит аду-неи акультура ду фыцк аланаґалеит

хәа. Убастцкәа илагала духон Ба-ґрат Шынкэба иқәамтақәа, аицы-ларақәеи аинирақәеи раан иихәоз ажәақәа, ицәәжәарақәа ақәаад ианцдазтгы.

Иара икны сназгаз аредакция адца ханалацәәжәа, хуқәа рыз-бахә нагзаны ианахәа, акабинет ду ацшәа ду ус фәаитит:

– Иудыруеит, Аґара, шөыңы снейхөит, сааихөит. Уани уаби рчеицыка сфахөит. Ахаан ис-хаштран сықазам уаб Ахәы Баса-риан пату ақәто еиґеицхәоз ажелар рхәамтақәа, рлафқәа. Асалам ду сызит, насгы исызиахәа даәак-гы: аамта шаасоулак иара иахь сцарц сґахуп. Ацыхәтәан са-нықаз ауаа рацәан, иналаршә-ла-ларшәны ихәәкөит Аґара абаа, нас Чачаа рашта ухәа ирызку ақәамтақәа.

– Шөибар акы еицшымқәа деи-гөыргөит. Иара цыба ишөеицхәа, аха саргы заа ишәасхөит Аґа-ра абаа, Чачаа рашта иадхәа-лоу хәамтақәа. Сара саб излеицхәаз ала, Асовет мчы шықәгылаанца Аґара абаа – Ацсґа ибаа хәа акөын ишашытаз. Даәакгы: абаа агәашә афәы арымареи-арыґареи аганқәа рфәы, илзархәо ала, иала-соу жөхө-жөаф шықәса зхыцду ахөызеи-афәызеи-амза аґөымтаз мшыцхөы бзиа еибабоз акөыцшәа аицәәжәара иалагоит, урзызы-рқыр рыбжкәа уахауеит. Уи еиґау абаа, ижәдыруеит, Ацсны иқазам. Ирхөит уака ацсуа ишөкөы ахахь ианцданы ицәахуп хәа, – нацистцеит ацыхәтәаны.

– Абарцкәа, абарткәа рзыхәан ауп уи иацәәжәара даара сзар-гәакуа – фәаитит Баґрат Уасил-иґа.

– Иахысхөа мацк иманшәа-ламзар қалап, аха уажәазы шөара шөеицш икоу асас дахь ишахәтоу дышөылартә дыкам, нас, еиґа ианыманшәалахо азы, сара ишәасхөит, – схөит.

– Ихы, игәабзиараз акәзар?

– Агәабзиараз, Анцәа ицышә-ны, хар имам. Изышөцөызарызеи, уаф игөы иамыхәаша уск дақшәа-хит. Амыждараз, цыарк хамтас азәы иґеит. Иара, абыар ахата атәы ухәозар, ада узыцшаазом, ф-фык аман, Бельґиатәын... Аорґа-наа зны иаалаґан имыруеит, нас идырхынхөуеит.

– Дзыхдыркөезеи?

– Дзыхдыркөы умбои, шьоуки дрыштыахысит. Убригы шықалаз абас ауп: енак зны, абыар ижәа ихшыны, шөарыцара дцозшәа цыаґханыла иөеибыцтаны дышнеи-уаз, днацшызар, Ацсґа ибаа аидара штыґа машына адырґыланы, ирбго ахахә акөыжәра иафын цыо-уки. «Шөеилаґақәоума, хыбафык иаөызоу ари абаа рбганы закөы-зеи шөызеу!» – хәа дрыкөыцкөе-ит, нас аґак ахәаа рымцтақәа. Абыржөыцкәа иақәышөцаз наф инкажыны шықәцтроуп!» – хәа фә-аитит. Дара фәақәак рақәхарын. Еимаркит. Уимоу рыбжы рдуны, имақаруа аґахәмада ддыршөарц иа-лаґазаап. Ажәа шөзасыршыуазеи, амашына илґеибахәан рфәнар-хөит. Убаскан, ишөақь амшө шы-ґа ахызатцә зґаз апатрона лґе-ицан, амашына абарбал деихсит.

Абарбалқәа неизкөыфөит. Иақәтәаз амашына кажны рыцсы ргеит. Рхәтақәа ашшу, ишықалаз ура идыр, аорґанаа ирахаит. Уиужьґеи аус дакны дыкоуп. Ишысхәаз еицш, зны имыруеит, еазны идырґежөу-еит, аибарххара иафөуп. Иара абцаргы, изысымхәарызеи, Го-гохыа икынтә хамтас иауз цыаруп.

– Еиуацәас икеибацзаап! – алаф налхит Баґрат Уасил-иґа.

– Аиуаратөы анышөхәа, убриґ шықалаз абас ауп: цыпх, Москва ацара салган санаа, аусурґа сы-мамыт. Аґара сыкан, сани саби рфәы. Енак, архака хәлбаан ац-мақәа рахь хцарц хашнеиуаз, Көы-дры афөкә акәарақны цыоуки аче-ицыка қатцаны акрыфара иафын, даәа цыоуки қатала ацсыз ркуан. Хәра урт хәарыдгылеит. Ацсшәа еибаххөит. Басариан, ари ахатца, – ихәан инапы наикөикит иааигәа игылаз, зґөымта иґагылаз азәы, – аматцурта ду дахагылоуп, Кобахыа иаамыштыахь иара иоуп икоу, шөеибадыруаз. Иара ижәлоуп Го-гохыа, – ихөит уи. Ицәәжәоз уа-анзагы дидыруан, аиуарагы рыб-жәан – Астико Константин-иґа Гәа-рамиа – апартия Очамчыратәи ара-иком актәи амазаныкөаф иакөын.

– Уара Гогохыа уоума? – агы-ршәала асас днаианцдаит саб. – Узбахә сахәхөит. Суемгөыргөит. Акы сузцаашан: ипсаґа бзиахаит, Володия ихызын Гогохыак, Гал-төын, идыруада дудыруазтгы?

– Володия сара саб иакөын, – фәаитит Демиан Владимир-иґа, саб иґацз аццара аґакс.

– Уара аа, уахаацши, абант алтцлақәа рызегы азахәа рыкөын, абри зегы Ахәаа рқәатца акөын. Уаб есышықәса дааны ажь иґауан. Аладарахь – Бигәаа ирқәатан, ааадарахь – Допуаа. Уажы, ишды-ру, азахәақәа ыкөырхит. Уара, хәжь зґауаз Володия ицкөын уакәзаап. Сеиґөыргөит, сеиґөыргөит, уаф духөит.

– Дугәалашөозар, амцөышө ртөны ианлеилак иґцаны акалат иґазыцсоз ахөыцкәа азөы? Убри сара соуп. Амала, имзакәа исахәа: ашымака, ацсаса, аеқәа ухәа шака умозеи?

– Уара иудыруеит шака рзин сымоу – х-хык ашымака, ацсаса – 15, фык. Сара исымоуп фын-төын хөыцхәны, шөара шөеицш икоу ауаа бзиакәа сашта шөтәло-зар, сґымцзакәа чеицыка хөычык қасцартә еицш. Хәра анхацәа хөе-иахар, шөара иахаґы ишөеиґыми? – ихөит саб.

– Хә-хә! Даара исгәацхөит иа-ахтны иахыхөаз. Иґабуп саб дахы-гәалашө. Уи ахәтыр азы сара сқынтә иаарласны хамтак уоураны укоуп...

– Ибзиами аибабара, ахәты-рейқәцара, – ихөит Баґрат Уа-сил-иґа даахөыцхөыцын. – Шьтәк азы акгы ихыуам. Сара исхәазгы қасцартә сґахуп. Чачаа рашґеи Аґара абааи рцыхәтәала тынч иацәәжә-ра сгәы азыхөит. Хымґада сне-иуеит, Басариан ихәақәагы уака ахәшө рзахаґшаап.

Иаркөыфны иухәозар, абас икоуп ари атыхымта аґоурых.

Цыума Ахәба

Письмо читателя

Алексей Гоуга «Большой снег»

ИСТОРИЯ ИЛИ ПРОРОЧЕСТВО?

Последняя страница... послед- ние слова...

И удивительное ощущение, что с этой минуты ты уже никогда не смо- жешь покинуть тот мир, в котором прожил несколько печально – счаст- ливых дней. Печальных, как сама жизнь тех, кто населяет страницы этой книги, а счастливых, потому что их тревожная судьба и переживания на какое-то время слились воедино с твоими. Заметьте, читал я произ- ведение в переводе, на русском языке – сколько потерь...

Глубина полученных эмоций, наслаждение стилем и многослой- ностью произведения ненавязчиво подсказывали, что с тобой работа- ет большой мастер слова, владею- щий если не колдовскими приемами воздействия, то, по меньшей мере, искусством внимательного и тонкого собеседника, не спускающего с тебя глаз.

Причем, открытие это произо- шло не в период «читательских каникул», когда после долгого пе- рерыва на книгу открывается жа- жда, а на фоне моего недавнего активного общения с творчеством других немалых величин мировой литературы. Перед этим выдалось свободное время, и буквально пер- ед встречей с Алексеем Гоуга перечитывал многое из М.Горь- кого, П. Мельникова (А.Печерско- го), А.Куприна, О.де Бальзака. Так что, было с кем и с чем сравнивать «Большой снег».

Со времени написания рома- на-рапсодии «Большой снег» про- шло три с лишним десятилетия, и, ясное дело, за это время произ- ведение получило немало ярких и заслуженных оценок и откликов читателей и специалистов. Автор же, замечательный абхазский со- ветский писатель Алексей Ночевич Гоуга за это время вышел в откры- тый океан мировой литературы в качестве одного из штурманов аб- хазского парусника.

Что же больше всего запомина- ется в «Большом снеге»?

Прежде всего, конечно, законное авторское требование уважать его труд – по-моему, уже необычным эпиграфом, фрагментом из молит- вы Мурсилиса Второго, вынесенным на отдельную страницу, писателем честно и строго предупреждает вся- кого взявшего книгу в руки – просто- го знания алфавита недостаточно для равноценного общения с ним. Думаю, он прав: не каждый чита- тель способен спуститься на автор- скую глубину знания и понимания проблем патриархальной жизни абхазского крестьянства и его лиде- ров-дворян конца девятнадцатого начала двадцатого веков. А тем бо- лее углубиться на уровень корневой темы – махаджирства.

Это болезненное – не только для абхазов, но и народов Северно- го Кавказа – историческое явление присутствует на всем протяжении всего романа, автор озабочен прео- длением этой губительной «воздуш- ной ямы» в судьбе абхазов. Махад- жирство, кроме всего прочего, вскры- ло постыдные внутренние язвы общества, полярную разобщенность интересов сословий. Герои предчув- ствуют, что нравственная трещина в сознании народа на долгие-долгие годы станет не только его неизлечи- мой болью и бедой, но впоследствии скажется даже на менталитете наро- да, определит его поведение.

Фантомная боль от массового исхода абхазов со своей Родины, к сожалению, и по сей день будора- жит, мучает общество.

– Как могло такое произойти? Только ли турки и русские виноваты в случившемся? Как преодолеть возникшую в духовности народа пу- стоту, уныние? – размышляет автор.

– Каково же было непосред- ственным участникам и свидете-

лям тех трагических событий?! – с ужасом задумывается над книгой читатель.

«Большой снег», действительно, не для беглого чтения и требу- ет от читателя тяжелого душевного труда и напряжения, чтобы на всем протяжении романа слышать стук сердца автора и дышать с ним в унисон.

Историческая составляющая картины выписана в романе с такой кинематографической точностью, что очень долго, вплоть до природ- ного катаклизма – многодневного катастрофического снегопада – складывалось устойчивое впечат- ление, что перед нами семейная сага на историко-философском фоне. Хотя временами можно было сказать, что для автора важнее именно историко-философская на- чинка произведения.

Подытоживая литературно- историко-философские достоин- ства романа, для себя я определил место писателя Алексея Гоуга в современном, конечно, разряде МУДРЕ- ЦОВ. Хотя есть причина, по которой он не вполне вписывается даже в эту высшую категорию. Как тень его величавой профессиональной му- драсти, за каждой строкой и каждой мыслью кроется (но не скрывается!) юношеская горячность его души. Как замечательно, что это благо- родное качество не у всех проходит с возрастом!

И всё же не ради этого сел за компьютер.

Возможно, об ЭТОМ уже гово- рено-переговорено, но меня эта до- гадка посетила без чьей-либо под- сказки. Имею в виду пророчество романа «Большой снег».

Кто читал, помнит, что основной (по нагрузке) персонаж по имени Мзалеи появляется в родном гор- ном селе после многолетнего от- сутствия, жил в России. Осваива- ется постепенно в семье, в селе, он наблюдает, как много странностей и несправедливости в отношениях между родственниками и в окру- жающем обществе. Он не может, как все остальные, безропотно за- нять «свою» ячейку и смириться со сложившейся в роду иерархией. Поначалу собственным примером, потом умелым руководством ему удаётся сплотить людей, вывести их из опасности.

И если махаджирство вскрыло острые противоречия в обществе, то природа – Большой снег как пре- достережение от гибели – выявила в трудный час неожиданные источ- ники силы и спасительные пути. Наро- д должен объединиться. Но для этого нужен Человек! И он в романе нашёлся!

Имя его Мзалеи.

Никого он вам не напоминает? Мне показалось, что в 1985 году Алексеем Гоуга было высказано удивительное и, главное, сбывшее- ся пророчество. Из России в Абха- зию действительно вернулся после многолетнего отсутствия интелли- гентный абхаз и в условиях, близ- ких по опасности Большому снегу, сумел объединить единомышлен- ников и вместе с ними отвести наро- д от края исторической пропасти. Финал его судьбы тоже чем-то пе- рекликается с судьбой литературно- го персонажа.

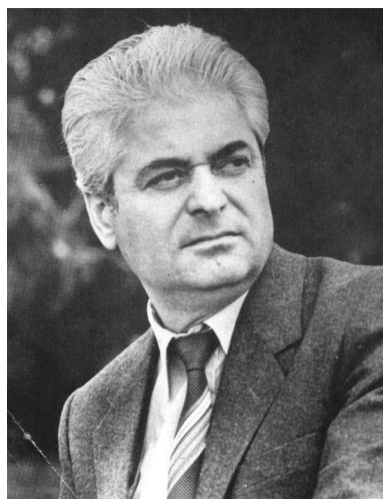
Только зовут его не Мзалеи. В жизни его зовут по-другому.

Народ знает и помнит это имя – Владислав...

Моя догадка, ничего больше. Проходит дни, недели... А писа- тель продолжает нащёптывать мне в душу, теперь уже на абхазском языке, что-то про абхазов.

И, странное дело, мне кажется, я понимаю его.

Леонид Махкамов, член Сою- за кинематографистов России («Новый день», № 15, 2017г.)

Терент ЧАНИЯ

Иалаказ...

Уаналакоу – зегь уара
урдыруеит.
Уаналакоу дуваозом азэгьы.
Хазы-хаз ауп ускан умац
шыруа, –
Далакоуп хэа дугьы-ахэычгы.

Уаналакам – уа убгыжэуп,
уалшоит,
Атла ду уазыхъчазом уара.
Ухъз ихэаргы – ижэаа икэыз
уалшоуп
Ишигэагыз узбахэ ахэара.

Уаналакоу – иалакам
дуздырзом, –
Ацха рюашха икэуп адунеи...
Аха аруаш хагахар, узырзом, –
Ирхэар алшоит: хацк
дахцэагеит!

***

Ажэоан ашэткэа афацсон,
Амацэыс анцэырцуаз.
Иафэсхуан, аха сназом, –
Насгы ашэткэа сцэызуан.

Адыд алукаа лагон,
Нас ицон харэыхан.
Апкаха реицш абжы гон, –
Кэак аауан ашышьыкэа.

Апоетцэа дукэа срыцны...

Акэака сара сандэыкэлоз,
Сангы дныкэлеит амзырха.
Акалэша икан сыкэра, –
Сара усгы тэык сахан.

Астудентра еигу иарбан,
Аимхэыц-бырлаш ауп иахоу.
Ацстазаара алагартоуп, –
Сахъзом усгы ицахыоу.

Сзон, издыруан, сымма сыкэлон,
Зны смаалыкын, сырцафын.
Шэык исархэалон исыгу, –
Сыгра цэырнагон аюы.

Зны асцена сныкэлон цшыаала,
Са сгитара-ссыза скын.
Ашэа схахуан бжы хаала,
Сивагылан Константин*.

Агазетгы – алу еигшын,
Зынгы уака сахатэан...
Өнак – абзиара ду сдэицшын,
Өазны – ашэи сагахъан.

Ажэ наскызгон, изтахыда,
Сапылалон нас афа.
Шаликэеи* Сарioni* рыда,
Ишьтысхуамызт ныхэафак.

Ашэа цэырызгон акеихэа,
Хтаца лчараф шарцэа.
Аха урт зегь, урт зегь реиха,
Ажэа иацысзон сыпсы.

Ажэеинраала зыуан сшыцны,
Сара – ажэа хэашыа сдоит...
Апоетцэа дукэа срыцны,
Иахъа ашыхара сазцоит.

*Константин – акомпозитор К.Ченгелиа;
*Шыликэа – апублицист, ашэкэююы
Шь.Камкиа;
*Сарион – апоет С.Таркыи.

Апхыз

Апслыш амцан бцэуон пхызла,
Быкан пхызкэак бчычан.

«АЖЭОАН АШЭТКЭА АФАЦСОН»

АЖЭЕИНРААЛА ФЫЦКЭА

Хайкэырхызшэа ббон
напхыцла, –
Барей сарей – фыцэа.

Апхыз афгы гэакран иказ,
Адгыл афгы гэакран.
Ара пхэыск дышлон уахыказ,
Нак иаха ипхакран.

Аха пхызлагь, – иамугэышьяр,
Ажэоан хэахэои баша?
Адгылаф имацу цыушыап,
Халабжыш аазгаша.

Аныхэара

Хазшаз диашьяпкуан аныхэао –
Еицуп амрей ауаои...
Ашла дныхан, – ахъа ныхэан,
«Аикэырхага» ахъзын уи.

– Ацныш ага дхысытэхэалеит,
Ацэгъа-мыцэгъахэа сшыакэеит.
Удыд ала ажэоан схалеит,
Умацэыс сылбаанагеит.

Сухэоит, ирхынхэ хадгыл
икэцыз,
Сухэоит сашэа еикэырха!
Сухэоит ицегь ирхаа сымца,
Сухэоит сдэицэа ирзырха!

Избоит, иахтэым цаскэак
цэырцит,
Уаргы саргы хускэа злам.
Цсыуак апсуара иацэицоит,
Убри ада цсыхэа змам.

Сухэоит, ирхынхэ сашта, сгэара,
Уака өыхэакгы таца!
Сурманшэалозар – тагалан, –
Ахы тасыпцоит аца.

Сухэоит хажэлар хэыч
рыбжыара,
Аицашыцракэа пхатца!
Асас дагхархом ачара,
Уи хэицэлоит ипхазы.

Сухэоит хадгыл дадумцалан,
Изырхэашыа хара хзыхъ.
Дыкэахцоит – уи бьар мцала, –
Ха ханышэазом ачыхъ...

Ацныш ага дхысытэхэалеит,
Ацэгъа-мыцэгъахэа сшыакэеит.
Удыд ала ажэоан схалеит,
Умацэыс сылбаанагеит...

Ашла дныхэон гыла-псыла,
Илабжыш иагон ибжы.
Ишдарыцхэз Апсынтэыла!?.
Иблит иикы ацэашы.

Зыжэлар бзиа избо...

Ауаоы хэа
Хъыс ишьтыхны ауаоы,
Адэи икэлаз –
Насып имоуп даараза.
Зынгы дкахап,
Зынгы дгылап – даашьяоым,
Ижэлар дрыцуп,
Ицсы рылоуп, иараза.

Уи дхэынцарыз,
Дгарыз, баша, дырцаоыз,
Ажэоан ала
Дыгшыоуп, ацэгъа иршазом!
Зыжэлар даара
Бзиа избоз ауаоы,
Уа ужэларгы
Бзиа имбар илшазом!

Апсшыара

Насып сымоуп,
иахъа сыпсы сшыоит, –
Апсшыаоцэа
иртэылоуп Амзара...
Сани саби
рфацхъа сыпхашыоит, –
Зныкгы цсышара
икамызт дара.

Анышэ иахон, –
рыоцэагы еицынхон.
Ашацкыраз
реага ркхъан дара.
Реагакэагы –
аимаа аипш ихон, –
Ацэафэагы
амыцхэ ихаран.

Сара стынчуп,
сара сыпсы сшыоит,
Ага сыкэуп,
савоуп акэара.
Агба хэыцкэа
хгылоуп, ицапшыоит,
Са сыпсы сшыоит,
ицапшыоит дара.

Пхэызбак дхихуеит
пшэыма-пшзак нахъхы,
Уи дкэафэоит...
игэыргоит их-ифы.
Илыкэицоит
аразын, ахы, –
«Уццакы!» хэа
аеакэоит иеы.

Насып сымоуп,
сара сыпсы сшыоит
Амра цэырцит,
аха цфа имшыц.
Сгэы тагылом,
ипроит, еикэышьыоит, –
Ахэыц ақелан,
икэнахуеит ашыц.

Исыздырам,
истахи сара?
Апсшыарагы
хамтоуп сара сзы.
Сыпсы сымшыар
гэнахаран, цэгъаран, –
Ажэеинраала
сараапсеит иацы!

Ауапа

Уи дэырбон. Ишэын ауапа,
Уапа ссирзак, быбышза.
Ажэлар идеизалон ага,
– Ах, дзакэызеи?! – Рымышзан.

Ижэоахыркэа пэаеа дгылан,
Уи ауапа дылахэан.
Ажэоан далалон гэаныла, –
Уи дгыруан – азылахэа.

Иоура иакэшэон, итбаа-тыцэын,
Даланыкэон гымала.
Зны днагэылаианы дыцэон,
Дцон асытэхэа дылалан.

Изахызыгы уи ауапа,
Ишпэицахи дакэшэаны!
Уи ацатхъ икын ашыафэ,
Хэицыпшуан илакэшыаны.

Апсуа уапа амыч илан,
Илан уи ақыара.
Насгы акэа дынтагылан,
Дшыацэыхыртеуан апсуала.

Дахъзар акэын иара Нхыцгы, –
Знык, мызкы иахымгакэа...
Изыззахыз ирахэыцгы,
Ахы иалхын, хымпэада.

Тынч дизызыруан Анцэа...

Жэоан иацэарак пцкэацоимызт,
Адгыл икэлахъан ашыац.
Ажэтыс ашэа ахэазомызт, –
Иахъа иаман өа кэзышак.

Амра сзыхъ итапхазомызт, –
Уи абырлашкэа тапсан.
Ашыабыста кэацэазомызт, –
Зык иафыхэарын ушьтан.

Ашэткэа амра иацэшэазомызт,
Урт алакэ иагэылтыз шэтын.
Урт дырпырцны дызэазомызт,
Ашэтыц иашьтаз бара бзын.

Пшакгы наслон апсы тамшэа,
Итэеит, амыч анынцэа...
Бара бзыхэан изыыз ашэа, –
Тынч дэызыруан Анцэа.

Еикэдырхэит...

Адгыл нрыжын
урт ахацэа-рхацэа.
Атзафы
патрэткэаны инхэит.
Аргарцэа закэыхи!..
ахыртэацэа, –
Урт инырцыз
ашыкэскэа рызхэит.

Апсы тоушэа
илашоит ауада, –
Уа июноуп хэа
сыкоуп урт рыпсы.
Аха, ан, арыцхэа,
дацызхуада,
Лыцкэын уи
илхэицэз акасы?!

Итэахазгы
амца дшафэыц дакэын.
Аха уа дшагылон
уи ицкы.
Иаанагозгы, –
азэ дтэахэит хэа акэын, –
Дхэацан!
акэын иамаз уи цакыс.

Абжы гон
асаат ацах-ацаххэа,
Псык анынцэан,
нас ииуан өаки...
Ажэоан иалшэеит
ацэа акэырцаха,
Адгыл ахъ
инеиуан иццакны.
Еикэдырхон
гэышпыла хара
хзыхъкэа,
Иахъамадоу
хыбаоцэа рыхъчон.
Иакэын абшыар
уи ага иахыхъуаз, –
Апсра аипш
апстазаарагы иахъзон.

Еикэдырхон
агэыграгы ацэаргы.
Згара игараз
асаби иины...
Урт ирылшон
рыпкэа еикэдырхаргы,
Аха, ускан, –
иацэахон Апсны.

Агэалашэара

Сацэыхаран сыкан,
Зны, – сахыииз аюны.
Нас схынхэит аюныка, –
Гэыргыаран аены

Ашэ аатит санаха,
Фыц иаазгеит азы.
Нас абызкэахэа
Кыдысхит атзы.

Хахэ-сак шытан ахала,
Спэаца агэаны.
Уака иадыхэаалан,
Ахэа еизганы.

Са сызбаз агэыла,
Дыоуа, дгэыргыатэа.
Уа синыхэон дгылан,
Дидцапшуа Анцэа.

Иекаижуеит фыцха,
Дгылоит. Аштэа дтоуп.
– Шэаштэа, шэан арыцхэа,
Лылабжыш тацэоуп...

Икэызгеит напыла,
Уака агэам-сам...
Уаха, уаха сылам, –
Уака дыкам сан.

Сыкэиоуп, шыта цхыбжыонуп, –
Схэыцра сацны сцоит.
Сыблакэа сыржэома, –
Сиатэа канзоит:

Ускан сыоуа сыцан, –
Хэахэа мацк иажэхъан.
Уака сшыапсаргыцэа
Амаг иагахъан.

Иаагатэын абыца, –
Саанда рыцхэа хон.
Иацэазар апсызак,
Сгэара хэаракхон.

Ашышкэа рыбжыара,
Иавахан ацэкэа.
Аибашыра абжыала,
Сара сашэа цэкэан.

Сымма цэгъан, ибганчран,
Аха уи санын.
Амыц иаман амчра,
Апцэара – зацэын.

Срыхъашон адацкэа,
Скахауан бжеихан.
Аибара ду ацкэа,
Избац иреихан.

Аха сзон ашышьыкэа,
Бжык хааза исхан.
Икан сара сзыхэа, –
Ажэоан, сара сан.

Сшыкоу сеидру, сыкоуп, –
Сцэыуазом сара.
Сара сынасыцоуп,
Сыдгыл Апсынра.

Ахъаа

Апсны ахакеитра зхы акэызцэз
анемец цкэын Виктор Ноифельд
иан Валентина Ноифельд илы-
зкуп. Апсны Ахэынцэара Ахада
В.Г.Арзынба уи лнапэфы илитэит
«Агэымшэараз» ахамта.

Ба былабжышкэеи
Быблеи еицрыцуам, –
Рыюбагы еицуп.
Ба былабжышкэа
Бхэаа рцэахырцоуп,
Аха имцуп.

Урт ирызцэахуа
Икам ахъаа,
Ан, ибзынхэз.
Быцкэын зацэа абцэар
Зымкыцыз ахаан,
Дтэахазаап иаха.

Ацэа бакыргы
Ацэаха змада, –
Боаткэоит ласыс...
Быцкэын ахыза
Икэшэар хэа бшэазар
Ашарцэаы?

Адгыл ашыацра
Икэын ашыаартэа,
Ажэоан хэашыын.
Мшэан, дыпхашыозар, –
Ага дыпхашыааит,
Анацэа зшыыз!

Икэуп быстолаф
Быцкэын ихамта, –
Дкэыпшын, дтэахэит.
Бахэапшуа бгылоит,
Беырхэаны хамтак,
Бхала бынхэит.

Уи атэакынтэи
Дбыхэачцоит хаала,
Дыкоуп, дыпсым!
Быцкэын ицэымгын,
Аикэатэа даара,
Бнаха бкасы!

Ба былабжышгы
Иамоуп ахэаа, –
Иалшоит бхэаеыр.
Аха уи ала,
Инцэома ахъаа,
Бара бгэафы?!

Ашыха икэлон ахэлара

Ихтэалашэа хыхъ акыз,
Апца ныкэтэеит ашыхара.
Избон ахъта уи шакыз,
Аха иаман ачхэара.

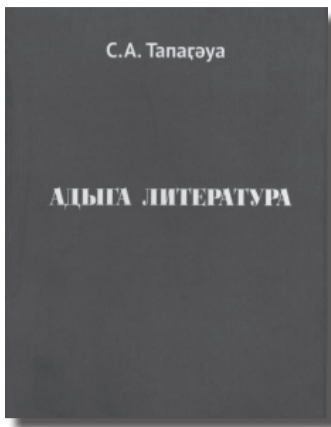
Атэашэамтаз икапсон,
Амра иацыз апшзара.
Тынч, имырзо, ихэазо,
Ашыха икэлон ахэлара.

Ажэоан ацан ицэахын,
Азын мафэа хышэашэаза.
Азын ашэа дэакын, –
Уи ацар ирашэазам.

Уи мацэысуан, ицэкэырзон,
Хашта, хзыхъ италаны.
Адыд ацык хэа иткэон,
Нас ицон ибналаны...

Асы шыталахъан закы,
Ишлон арха, ашыхара...
Ихтэалазам хыхъ акыз –
Иамаз цысышэон ачхэара!

АШӘКӘЫ ҒЫЦ АХХӘА

С.А. Тапағауа

АДЫГА ЛИТЕРАТУРА

Иахысыз XX ашәышықәса 30-тәи, 40-тәи, 50-тәи ашықәсқәа раан даараза ихысхән хәитәни-ааира, хәибабара Нхыц-Кавказтәи хәшықәа абазакәеи, ачеркәсқәеи, адықәкәеи, акабардакәеи хәреи. Алитературатә-культуратә еиммадарақәа ртоурых атәи ххәозар, уака еиҳағыи иҳағыи. Цабьргуп, хдарауаа уахь, нхыцқа, иналаршә-өларшәны акәзарғыи, ицәқәлон. Уи аганахь ала зынзаск хәицәыззаны хәкан узхәом, аха ишахәтәз айбабара, аидгыларә, аицәаара, ашьти-бахра, аиашьа ижәоахыр аиашьа иныруа акынза аҭагылазашьа ык-амызт.

Аха, абри абас шакәызғыи, атыхәтәнтәи ашықәсқәа ркынза, даеакала иухәозар, Асовет Еидгыла неилахаанза харт даракә-ацк иатәыз ажеларқәа хәибабара рқын, иахыынзахәтәз аазарақәа икамызт, ишьтахан. Хәшықәа рахь амәоқәа анаат жәлар раға хәымға Бериа данәаҭыре, Сталин идунеи анидсах, ихатарә акулът ианәқәзба рышьтахь ауп. Уи нахыс ауп хәшы-қәа рахь еиҳа-еиҳа амәоқәа аатуа ианалага. Аха убригь уарла-шәар-лан, ашьақәынхалара ашықәсқәа раан иапықәсыллоз рацәан. Еиҳа-ракғыи еснагь зхы зымәахчраз ақыртәу еиҳабьра урт ес икарцә-лак амзықәкә пшааны ирхәеуан здаракәац еиларсу ажеларқәа ре-ибабара, ркултуратә еицәарақәа.

Кавказ ашьхарыуа жәларқәа ртоурыхы, нас урт ркултуратә еи-цаарақәеи еиммадарақәеи рызбахә анахәо ахаҭаҭәа иахәғәлахаршә-оит Аңсны жәлар рпоет, академик Б. Шынкәба адунеи иахыцәз иҭо-урыхтә роман «Ацынцәарах». Иара убас Аңсны айбашьра мца ианала-гылаз, уи алахыынцә ашәарта ду ианҭагылаз аамҭазы Б. Шынкәба Нхыц-Кавказгыи амитингәа рҭеи икәгыларакәеи абықәхь збаз иста-тиакәеи. Икоуп убас зызбахә ухә-ша егырт аамҭакәеи аиҭаҭақәеи.

Аҭхәа уаҭақы, мацк атоурых ахь схәзырҭшыз сгәи иахәан сзырҭхәз Светлана Тапағауа лышә-кәы ґыц «Адыга литература» ауп. Уи ҭнажыт Аңснытәи ахәынцәар-ратә университет иреиҳау ацара-иуртақәа рзы арцагатә литература иазку аҭцара-методикатә кәша аҭсуа литература акафедра.

Аҭцараатә усумҭа «Адыга ли-тература» автор хәҭсуа аҭцарады-рраҭеи ихатәроу азәи лакәны дыр-дыруеит. Убри акынәт, арака лбиог-рафия лыҭцарадырратә нысмао снагәылаланы ахәәжәара сала-гом, мацара еиҳа ихадароуп хәа исырҭхәз, акык-обак ракара алы-скауеит иахәымзар имыцхәым хәа сгәи иаанагауа. «С. Тапағауа диит (1943 ш.), дазәит зыламыс, зыпату, зыуаора ихаракны изкыс, пасатәи хәҭсадгьыл ашьа азкәзтә-ахьаз, Кәтол ақыҭа иашьагыҭыз аҭсуа нага Андреи Константин-ица Тапағауа итаәцәараҭеи. Андреи ишәмапхәыс Зинаида Кеарахә-лиа Ацынцәаратә еибашьра Дузза (1941-1945 шш.) дшалахәыз, амыцәагыи айбашьра аҭәагашоура рыганы ианыгәежә ашьтахь ры-насыҭ шейларцәз. Уи абжьаратә школ далгеит (1960ш.) Очамчыра, нас ацара лҭон Ақәатәи амедиан-тәи цараиуртәҭеи. 1968 ш. дҭалоит А.С. Пушкин ихьз зху Қарттәи апе-дагогикатә институт, уантәи 1971 ш. диасуеит Қарттәи ахәынцәар-ратә университет афилологикатә факультет Кавказтәи абызшәақәа рыкәшахы. С. Тапағауа аунивер-ситет кәеиарала далгеит (1974ш.).

Уи ашьтахь Қырттәылатәи аҭцара-дыррақәа Ракадемия иатәу Ш. Руставели ихьз зху алитературатә институт (латәарадатәи) аспиран-тура дҭалоит, уи акурсқәа хлыр-кәшоит Москва, А.М. Горки ихьз зху адунеизегьтәи алитература аинстиут аҭеи. 2000 ш. илыхь-чөит абри еиҭш атемала «Абхазские традиционные обряды и обрядовая поэзия» адиссертация, афилологи-атә аҭцарадыррақәа ркандидат хәа аҭцарадырратә өазара лызтәз.

Абри амонография хазы шәк-өны иҭыҭит урыс бызшәала 2001 шықәсазы. Иазгәатәу итради-циатәу ақьабзтә поезиетә аҭасқәеи ирызкны аҭцараатә усумҭа, акыпхь збаз раҭхьазатәиқәа ишыруаку аҭсуаҭцарадырраҭеи. Уи уажәи дацпыҭхәны цқар рацәала аҭцараа даәуп ахәычтәи фольклор.

Иахьа С. Тапағауа аус лүеит Д.И. Гәлиа ихьз зху аҭсуаҭцараатә институт аҭеи, иҭылцәауеит про-филь дҭаала аҭсуа жәлар рәапыцтә хәамҭакәа, авторс дрымоуп 80 аҭцара-дырратә усумҭакәа инареиҳаны.

акны иазгәаҭоу алитература аҭеи-ари аперидоизация аиәкәыршәөны арцагатә цхыраагза автор илшоит цш-хәҭа хадак рыла: а) Ареволиу-ция калаанзатәи адыга рккратә литература; б) Кабардатәи асо-веттә литература; в) Ачеркәестә со-веттә литература; г) Адыгатәи асо-веттә литература атоурых. Ас аи-хшара, хәарас иаҭахузеи, ацарауаю лусумҭаҭеи ишьтылхьз аҭцараатә проблемақәа лыҭшәала илызбартә алшара лнаҭеит дарманшәалеит.

Светлана Тапағауа лырцәага шәкәәҭеи иубоит зегьы раҭхьазыгыи хшыюзышьтәра шазылуз асахьаркы-ратә литература адац-пашә зыреҭ-аз, аиэхара азтәз, ажелар рдоухатә культура иахылҭыз еиуеиҭшым жанр хкыла ибеиоу адыга милаҭтә фольклор. Уи имышхәыбзаны иазыкәлеит рсахьаркыратә лите-ратура.

Хыцәәжәо арцага шәкәы автор зынза ииашаны иазгәалҭоит икәыпшу, традиция дук змамьз адыга литературақәа рышьақә-гыларәҭеи ароль ду шынарыгыз

быргыҭаҭоу дацәымәашәо илды-рит азоуп арцага шәкәы автор уи азцараа наҭ давимсыкәа, (иаххәап, сацәоит хәа далагаргыи уашьту-ама!) ишхәкыс дырны, асовет аа-мҭа иалиааз егырт асовет жәлар рлитературақәа рҭеи ишыкәз еиҭш асахьаркыратә өымҭакәа изхылҭыз изышәәхәо, идеалс иамаз аепоха иатәышьтәз азгәатәны дрыхцә-әеҭеит. Сара сахьахәаҭшуала С. Тапағауа зынза ииашаны дныкәе-ит. Арака асовет аамҭа иахылҭыз аҭцамҭакәа ирҭахзам ґыц блала, даеакала иухәозар, иахьатәи хә-амҭахь ихьарҭшны рыхцәәжәара, рыҭцара, избанзар, урт изыжьра-цәоу аҭцәзаара иаҭцабьргыҭоуп, даеакала ирыхәаҭшәтәз. Иаххә-ап ус хдарауа аныкәара, ускан изеицәазарызеи, асовет аамҭазы ицәыртыз, ишьақәгылаз амилаҭ литературатә хәа акгыи калазом, изықәгылоу уасхыр рыцәзамкәа иа-анхоит.

Сыззааиуа, абри азцараа ацарауа С. Тапағауа ииашаны даз-неит лырцәага шәкәәҭеи, атоурых

х-милаҭк рлитература ашәкәыю-өцәа рөымҭакәа апараллель кә-мҭакәа рымацара (уи ауп лобикет хадагы) рыхцәәжәара, анализ рзыкәцара азлырхаргыи. Аха ацарауа хара дхәыцит, лылапшхәа аҭбаара иацанакит ихәжьрацәара-ны икәз атәҭыи. Абри аидеи ауп С. Тапағауа атоурых цалашәи хәа-мҭеи еиммадарыла дызрыхьаҭшыз, лырцәага шәкәы хәартәи акту-алреи аманы икәзцәз.

Ашәкәы акны урысшәала ци-татак ахәсабала иаагоу ажеинра-алақәа (урҭ зынзакыи имацзам) аҭсшәахь дацкәлапшны еиҭалгеит А. Ажи-пҭа. Убригь ашәкәы ахәҭа-бзиара иазгәоуҭаша факторуп.

Згәәҭарақәак хәразаҭгылозар, сара сахьахәаҭшуала абри арцага шәкәәҭеи иацар ауан абазин ли-тература атоурыхы, избанзар урт зегьы еижьрацәароуп, рхәҭра аззы-рҭшуа хәаалак еицәнылар алшоит. Ускан автор лҭцәамҭа еиҳа иахә-ааны еиҳа амеах ҭбааны икалон. Сара ус схәоит, аха С. Тапағауа ари азцараа даеаганхәҭала дахәаҭшу-азар, алшоит, еиҳа ииашаны иухә-озар, хазы арцага цхыраагза азылкы-рц ҭҭахызар ауеит абаза литерату-раҭеи. Уи зынза ибзиоу аками!

Даеакгыи иуеилкаауам ашәкәы иау аҭхәәжә автор ацынхәрас из-аҭагылоу аиқәыршәоҭы хәа. Автори аиқәыршәоҭы рфункциақәа шхаз-ха-зу зымдыруада? Арцага шәкәәҭеи ххәк рҭеи иуҭылоит иҭегьы днагы-лаланы, насгыи тоурыхтәла, литера-туратәла афункциақәа, мамзаргыи аҭыртшәтәкәа ааганы дзыхцәәжә-ашәз, ахәатәи аилкаатәи шлымаз дахәаагылақәаз. Иахьахылҭцәкә-аз, иаххәап «XIX ашәышықәса аңҭә-амҭеи XX ашәышықәса алағамҭеи рзтәи адыга рыкәоцәа». Иашоуп зеиҭш лагалажәоуп, аха иҭегьы амахәҭа-шьахәҭакәа ататәын хәа сгәи иаанагоит. Иара убас змилаҭ литература ауасхыр ашьтацара зылшаз Шора Ногәма иҭцәзаареи иреиамҭакәеи рзын иҭегьы иахар ашәкәәҭеи ибар иҭахын астудент, аҭхәа, аха...

давамгылт, икәз, шыкәз, лхәеит дзыхцәәжәз, иҭылцәаз асахьар-кыратә өымҭакәа иаадырҭшуа аҭцәзаара аҭцабьргыҭаала ирца-бьргыны. Ииашаны икаҭеит иара убас алитературақәа ркынәт дзы-хцәәжәо ашәкәыюөцәа рөымҭакәа рҭеи аҭсуа шәкәыюөцәа рөымҭакәа еиҭырҭшуа апараллелькәа ахык-алцә, уи еиҳағыи иарцабьргуеит, иханартәауеит лыхшыөзцарақәа аҭцамҭакәа рзы икаҭцәо алкаақәа. Уҭгыи арт аоымҭакәа идеиала еижьрацәароуп, аамҭа ґыцк ақәы-рҭычхара иалиааит, уи ахәсахьа ауп иаадырҭшуа. Уи ахыхьгыи, уака адыга литератураҭеи зсахьа ҭыху афырхәҭеи, аҭсуа литера-тураҭеи иаабо афырхәҭеи рдара-кәац акы шакәу убартә еиҭш иа-ныҭшуеит рхәҭашьатә кәзшьақәа ирыланы рзеиҭш қабзкәа рцәсқәа, рхымәоаҭашьа ухәа жәпақы рҭеи. Аригыи аныкәзатәи даракәац узы-рбо ишьақәзырҭгәоу ируакуп. С. Тапағауа иазгәалҭо рахьтә иаагап ґырҭшәтәкәк: Аҭсуа-адыга жәлар-қәа рышәкәыюөцәа И. Коҭониеи Хан-Гереи рөымҭакәа «Абаҭаа Беслани» «Бесльни Абаҭи» рҭеи ишырныҭшуа ауаоытәыюса изы зегь рҭеи ихадароу ахымәоаҭгаратә ҭқарақәа: аламыс, аиоызара, аб-зиабара, ахәҭара, ахьз-ахьмызг, ахақәиҭразы ақәҭара, амилаҭ қаб-зкәа рыхьчара.

А. Кешоков ироман «Иҭцәаз аеиимааи» Қ. Агемаа иповест «Абаандааи» ракәзар, ацарауаю иазгәалҭоит арт аоымҭакәа аамҭа-ла иахьеиқәҭырҭуа анаоангыи, урт рхәсахьақәа еизааигәазтәуа кыр ыкоуп, хымәоаҭашьаләи психологи-алеи, насгыи зегьы айбашьра мца иалагылан хәҭа-пҭхәыс хәа еилык камҭакәа.

А. Шьоҭанцкәи аҭсуа шәкәы-юөи А. Цьонуеи рпоемақәа «Аҭста-заара иау», «Ашьеи абзиабареи» еимаздо, еизааигәазтәуа афак-торкәа азгәалҭоит.

А. Уаҭа (иповест «Асаит лхәхә») М. Лакрба (иновеллақәа «Аҭыроа», «Есма-Ханым»), Т. Чарашь (ироман «Ажылар»), И. Папасқыр (ироман «ҭемир»), И. Машбаш (иепикатә рҭеиамҭа «Алуқәа»), Гь. Гәлиа («Азыбла-ра»), Б. Шынкәба итоурыхтә роман «Ацынцәарах»), С. Чанба (идрама «Амхәҭыры»), Шь. Ацынцәал (иро-ман «Ахәа зыкәны аҭыныш»), А. Го-геуа (ироман «Аси амацәыси») ухәа зызбахә хамхәазгыи убрахь инары-лацаны рөымҭакәа рҭеи автор каза-рыла иаалырҭшуеит аамҭеи ахы-сқәеи еидыкыло ахәсахьақәа ирзеиҭшу аказшьақәа, досу рми-лаҭ рцәзаара иадхәаланы, иақә-әнаҭуа. Ас акацара арцага шәкәы ахәҭабзиара иахәоит, хәилахәра аанарҭшуеит, хәиашьарагыи арҭә-ҭоит, хәар рызгыи иґырҭшыгоуп. Хәарада, хдарауаю илылшон

ХЗЕИҭШ ТОУРЫХ ХХАҒЫ ИААГОЗАР...

Иара убас Аҭсуаҭцараатә институт аҭеи икоу аспирантура акәша еи-хәбыс дамоуп. Убарҭ рхыхьгыи уи акыр шықәсқәа цуеит лҭшәа бзи-ала аус лүеижьтәи Аңснытәи ахә-ынцәаратә университет аҭеи, ддо-центуп, дрыхьҭоит Нхыц-Кавказтәи ажеларқәа рлитература атоурых иазку акурстә лекциақәа. Иара убри инамаданы дарәи хәреи рлитера-туратә-культуратә еиммадарақәа ҭылцәауеит рхьақәатәи атоурыхтә преспиктивагыи азгәаҭауа. Арака уи кыр аацәуеит изыкәҭоу, змаҭәар ина-гәылаланы издыруа специалысты, дзанааҭуаюны дааҭшижьтәи.

С. Тапағауа рцәоҭы, аазаоык, царауаюык иахәсабала иналызго ароль, лнапы злаку аус акыр ацана-куеит аҭсуа ґар хауниверситет аҭеи ацара зҭо, афилологәа (ифилоло-гцәамгыи ирдыруазар иаумыцхә-ху) нхыцтәи хәшықәа ркултуратә, рлитературатә тынха азы аилкаа иашәи адырреи рымазаараҭеи.

С. Тапағауа иахәаагоз ай-башьра хлымзәах, лөызцәа азәы-рөи реиҭш, ларгыи зґьара удазоу ахәра дүкәа лнаҭеит. Рыҭсадгыли рыжәларәи рхәқәиҭразы фырхәҭа-рыла иҭахәит лашьцәа гәакәқәа Тариели Бориси.

Сыззааиуа абри акара ажәытәи аҭәтәи еиґырҭшуа атоурыхгыи сазьақәшны зеиҭшлашәа акәзаргыи аекскурс икаҭцәз хыҭхьрҭас иамоуп С. Тапағауа лышәкәы ґыц «Адыга литература». Иҭцабьргыҭкәыны, хдарауаю аус бзиаза кәлҭеит. Уи лусумҭа лырцәага шәкәы иашьашә-лоу, мамзаргыи ижьра-цәароу, сара иахыынза здыруа хәҭсуа аҭцарады-рраҭеи ицәырымҭыцызт икамызт. Уи зака иаҭахны адунеи абазы! Хуни-верситет афилологикатә факультет аҭсуа сектор рзы адыгыи уи хәартә-ра алоуп Нхыцтәи хәшықәа рлите-ратура ҭыҭцәауа хдарауаю зрынгыи. Уацәымшәкәа иухәар алшоит С. Тапағауа лырцәага шәкәы «Адыга литература» ґ-функциақәа нанагзоит хәа. Акы, астудентцәа Нхыц икоу хәшықәа рмилаҭ литературазы дара рзы ихымҭадатәиу адырра наҭоит, ииашоу, аилкаа роуеит агәыбьлра днаркыртә еиҭш. Обагыи, хдарауаю, чыдала алитературатәаоцәа рзын изызхьаҭашәа аматериал рацәа ык-оуп, узаааигәаны иухәозар аусумҭа зызку ашәкәыюөцәа рыҭцәзаареи рырҭеиамҭакәеи рҭеи зхәо.

Автор лышәкәы иацылцәз аҭхәәжәҭеи ишылыюуа еиҭш, абри арцагатә цхыраагза астудентцәа ал-шара рнаҭоит иаазыркәәҭеи адыга литературақәа (адыгақәа, акабар-дақәа, ачеркәесцәа) ртоурых аил-каара, алекциатә курси апрактикәтә усуреи ироуа адырра иабзоураны раҭхьака аҭцарадырратә усраҭеи ахархәара аиуртә еиҭш рызнагара.

Абри апринцип шыаҭас икаца-ны, Урыстәылатәи иреиҳау ацара-иуртәқәа рырцәгатә программа

Руслан ҚАПБА,
Аңсны аҭцарадыррақәа
Ракадемия Хәтыр зқәу адоктор

Уацэы Җемир иклассае аҗа-аеа реизара ыкоуп. Иацы ианеицрцауа рырцаоы ирл-хееит, шаанауа, шөан ма шөаб азэы дшөыцымкөа шөмаан хөа. Уи убас иакөрыгөған илхөеит, Җемир дахьтөаз азныказ даа-уалуашеит, избанзар, иан арҗ амшкөа рзы ахьта гөҗөакөа иказ лылалан, хымшын аеаарта да-меижьтеи... Уи лара лказшыа бзиан идыруан, харцао шөта-цеа руазэык дшөыцымкөа шө-мааин хөа лхөеит хөа леиҳөар, ма алаба леанцаны ддөыкө-лон... «Иара дыкагөышьам, аха саргы сылакөа шаацшуа, хацкөын тынха димазамшөа дынхажьуама...» лхөон.

«Уи иласымхөар еиҳа еи-гьуп... – иҳөеит гөаныла иара, – сцоит хөа далагар, еиҗах ахьта лылалцөит, лшорагы халоит, ханду илхөалоит еицш, зынза аимхөаршөаа лчаөит!..»

ыо, иара иганахь машөыршөа-гь дзымнацшуа, есымша лгөы зылеану...

«Уи мыцхөгы бзиа ибон ашколахь аара, – ацкөын игөы интихөааит уажө дхөыцуа дахь-төаз, (уи ус акөын, зны-зынла изгөамҗазакөа иаб игөы дыц-лон) ашҗа ханынҗалалак, цшыа-ала азы изаартцө ацсыз еицш, соызцеа снарылаитцон, нас, дара «рызмыжь» сызсо санын-хылалак, игөы ртынчы да-ахынхөуан!..»

Аоны данааи, ишөыра аба-рцае игылаз аеаардагөы иныкө-ицан, иаразнак иан дахьышьҗаз ауадае днөин, ашоурашөага на-люыцраикит!..

– Шьҗа усцөымшөан!.. – лыч-чацшь лхы-лөы иныкөлырҗхан мчылашөа лыхгы нышьтыл-хит... – Сара хымш роуп есым-ша ари аимхөажө санышьҗа-наццө, нас ашьапы икөыскөоит!..

еиҗах иахьынтөааз изгөа-мҗазакөа гөыргьарак даашь-төаңаан, нас, ашырхөа иан дхьышьҗазынтөи ашө ааимц-аны дындөылкөеит!..

«Уаб иҗынцда ушҗакылкөеи! – лхөеит гөаныла Фелдышь, – убригь, ашра иаеу ауалыр арыгөцө анахкөо еицш акөын дгырны хуада дышдөылкөоз!.. Есымша адөахы ар изыцшыз-шөа!..»

Адырөаены ашкол акынтөи ианааи, абыста уны җаацөала зегьы аишөа иакөшан иаатөе-ит. Ани рыкөтыгьра усгы иш-ны ахөышҗарафөы иөхөарцөи-ны ирзхьан, изҗахыз – ахөаса сызбал-өа, изҗахыз – акаан сызбал, абырцман чаҗа, ашө-ыркөыч, ашөкацшь... Аишөа иаакөыз зегьы унацөахы рыду-фалартө ихаан!.. Аоыкацшьгы агөыгөым азна ыкөгылан, уи ахардан цкөа иалхын, ашьа-

Анатоли ЛАГӨЛАА

УИ ШӨАБ ИҖАЦАХӨОУП!..

Ажөабжь

Иара Җемиргы илымшеит рырцаоы ддөылцдаанза дна-лыхьзаны илеиҳөарц, сан хым-шуп шьҗа аеаарта дамеижьтеи хөа... Ларгы азныказ иа-ацьальшьаргы, иаалгөамҗар-гы, нас зегьы акакөын иауа-зар икаҗдагөышьари лхөозар акөхарын...

«Зегьы рҗаацеа неиуеит, – игөы интихөааит Җемир, – сан дычмазаөгөышьөоуп саргы, ишҗакасцари... Дызнеиуа дык-азтгы, зацда иагылмыжьрыз...»

Иаб игөалашөарахь данне-илак, иҗкьаны идөыкөлаз, аха ишнеиуаз иаалыркьан, ажра инахагылаз аөыкөаша еицш, акыпцөа даангылон...

«Забацеа аазымго, урҗ зьцөа рацөак иееим ахөыцкөа роуп!.. – ирцаө лыбжы, уажө-ы-уажөы илымха иҗауан Җемир, – нас аоны ианнеилак, ирзыцшу рдырузар акөхан!.. Анцөа ишөааит, урҗ рөы аө ицалоит!..»

Ускан арцаө иара иахь зы-нзагы дыпшзомызт, уимоу, лылацш икөшөар хөа дшөаны акөын ивара итөаз иөыза иахь икылкаан дшыцшуаз, уара уы-за ацкөын бзиа уи ивара атөара абауқөшөеи хөа аанарго!..

Җемир ускан еиҳагы ихы шьтыхны икуан, избанзар, уи дахьтөаз аклассае, аклассае моу, иара ашкол зегьы аөгьы, ибзиатөкьан ирдыруан иаб иҗоурых...

Иарөи, иара иөызцөеи ракө-ымзар, аҗацеа дара ркыҗа и-лалон, ицкьа-шөкьа икөыртцон, абри иэонатөоу рышколгы, ацсуа хөыцкөа заазаз хөа, зы-нза ашьҗамҗа умбо икарцон... Аха урҗ, иаб дылаз архөҗа, абцьарла уиакара ишеикөшө-амызгы, шыафак шьҗахькөа еи-җамҗөит, иҗахаз җахагөышьөеит, аха ркыҗөи, ркыҗауааи еиқөды-рхөит... Насгы, аҗа уи акыҗа знык инапөы изагазтгы, иб-зарбзанкөа хагалан уи ахөа-ракыра иныкөирыгьлон, егырт ааигөа-сигөа иказ акыҗацеа зегьы, инапсыргөыҗа ианызшөа ибарҗахан...

Уи зегьы бзиан ирдыруеит акыҗауаа, лара арцаө лакара-гы урҗ рҗоурых здыруада, убри азоуп, егырт ацкөынцөа зегьы акамчеицш лылацш анырхылк-

«Бөы изхөаз хыла иҗөааит! – иҳөеит гөаныла Җемир, – зегьы рҗаацеа аннеиуа, ашкол ацхьраараз икаҗцө-иаауа хөа акака ианрыдгыло, сара тынха дсымамшөа атөара сцөымгуп!.. Насгы, ахөшьаракөа рзы бсы-рҗхашьом, уахь, сара саб изы схы соахан ишыску еицш, бар-гы сара сзын бхы шьҗкөыцөа-ан ибкыр былшоит!..»

– Уацөы ацшьбатөи амш ами! – Җемир игөыргьара из-нымкылакөа иан дналөаҗшит, – ус акөзар, уацөы бшьапы быкөгылоит!..

Фелдышь иаразнак лцөа иа-лашөеит уи ус баша ишимхөоз, акы ишнархөоз, аҗарҗалык еицш, гөыргьарак цырҗыруа ишихаз!.. Насгы, ацыхөтантөи аамҗазы, ашкол акынтөи дша-аилак, ионускөа зегьы аакөац-аны, ирахө ааилырганы, иөызцөа рахь хөмарра хөа дымцазакөа, иаразнак ицатөхөкөа дрыдтөа-лон!..

«Убарҗ ашөкөкөа цьаракыр иуцөар хөа ушөома, хгөыла-цеа рахь унеины мацк ушьапы ааицых!» – лхөон ианду Хьыма-гы, аха иара иаөаршөны мап икуан...

«Сара саб, иҗсы хөа акрык-азар, исырҗхашьазом... Иара убра, егырт соызцеа раба-цеа реицш аҗаацеа реизарае дыштөамгы, сара агөра згоит, цьара ак шыкоу, иара ишиаҗа-уа, ишибө, сара санду илхөало-ит еицш, саб икөал иҗаршөны сышцө!..»

– Уацөынзагы иназгом, уаха ахөылбьөа сгылоит, бы-стакгы пҗаза ишөөасцоит!.. – лхөеит Фелдышь, Җемир ихы аалгөыдыхөаҗөалан иа-алшьышьын, – нас, уаха акө-ыткөа аныпхьарылапалак, ани аҗара зхашҗхөоу, уажөы-уажөы хуҗра иҗалан изыбгьауа акөты-гьра кны акалаҗ исызцаукуеит!.. Уи ариабжьарак акы иаржагы-ан, сыпсы афахөеит!..

– Избан?! – иҳөеит Җемир уи акы ишазкыз гөныхөыҗстала ицөа иаалашөан, – ицөгь аҗар-ра калар аҗара иааламгои!..

– Ускан ажы кьакьахөит, иажөуеит, уи ацкыс, уажөы ик-апшьза амцафөы иөхөарцөины ишөзысуеит!..

– Азамана! – иҳөеит Җемир,

қаргы азгы көармак аламы-зт азы афөы лахалахөауа аоны ашөхымс ушаахьцлпк уҗынцда иҗасуан!..

– Иахьа ашкол акны сды-ргөыргөеит!.. – лхөеит Фел-дышь, рацхьа ланхөа лхөы лнапы аныналыркы, – хацкөын ишөшьаракөа зегьы ибзиазоуп хөа ихиркөшеит сынтөа!

– Ухацкы, уцөгьа-мыцө-гьа! – ианду дгылан дикөшарц далагеит, аха ирымукөа даа-ныркылеит. – Абыржө иааиуа рацхьатөи спенциа шеибгоу уара иутөуп!..

– Сара сабмыркьашьзои?! – деикөзажөа уи иахөшьа хө-ычы Наалагы ланду дналөа-җшит, – амала сыхөшьаракөа зехьынцьаратөкьа еицшны иб-зиам акөымзар!

– Аиеи, бара быхөшьаракөа хьыҗа мөеицш, цьара ибзиоуп, цьара ицөгьоуп!..

– Ус ухөы уфааит! – лара лтөала җыпҗацас акыр-кыр-хөа даачөит Наала, – сара сыхөшьаракөа агөзагы ахры-гьы рылухөуеит, уара утөкөа – агөза мацароуп!..

Аҗаацеа зегьы иргөарҗацө-кьан акыркырхөа иааибарчөит, икалап ус ааигөа еицымгөыргьа-цызтгы... Аха ахөыцкөа ранду уажөшьҗа мац цуама, аччара дышналагалак, иаразнак иаах-лыркөшоит, афатө агьама баны нак иныкөыҗцө реицш...

– Зегьы анцөа ишихөара хк-алагөышьөон... – нас иаразнак уа леаанылкылеит, ргөы цьара акала ихлырҗар лҗахымызт, аха зегь аоуп, лыоньцкөнтөи даөа мчык лыцасызшөа, илхө-арц илҗахыз акы илнамырхөар амуит, – шөаб дшөымазтгы...

Зегь неиөаҗш-ааиөаҗшит, аха ажөак азөгьы иаихмҗөа-аит... Амала Фелдышь лацөа аннышьтылхуаз, мацк илцөына-уа, лара лхата илырнауа уаөы изгөамҗөит, аха аөөиөацөа өамөак акара аишөа икөылтө-еит... Наала хөычы ак ныкө-ылшьырц ддөыкөлеит, аха лан-ду даанылкылеит!..

– Уи шөаб иөацөахөоуп, нан, хылаанза арыцкьара аҗахзам... Дҗацгөыргөоит!..

Фелдышьгы, даацхашьан лхы аалалыркөит, уи икалцаз ланхөа ишлаөмшөаз лдырын...

АБАӨХАТӘРАҚӘА ХЕИБАРҖӘАЛАРЦ...

(Алгарҗа)

зы ирзаатгылауа, ргөаанагаракөа рыла икөгылеит: Терөнт Чаниа, Ва-лентин Көағөаниа, Валери Касла-нзия, Анатоли Лагөлаа ухөа егы-рҗгы.

Аҗсны ашөкөышөөцеа Реидгы-ла ахантөаөы Вахтанг Аҗазоу акөгыларакөа еишьялауа, даза-атгылеит ашөкөышөөцеа Реидгыла акны уажөынахысгы ишырхатгы-лало, ахшыөышьҗөи агөцаракреи шрыгдмырхөо алитераторцөа фара-цеа. Сынтөа фыц ишеиөкаау аөар аус рыдуларазы акомиссия, иара

убас Алитературатө клуб. Атөыла араионкөа ркынгы ишеиөкаахо абас еицш икоу ахеилаккөа. Абри зегьы хькөкыс иамоу ацхьаө иа-азара, алитература бзиа избо рал-цшаара, абаөхатөра фыцкөа рзы-ргара, убри алагы аимадарөи ау-сеицурөи рырҗөғөара ауп, иҳөеит уи. Ацыхөтан азыргара иалахөыз зегьы арөиаратө гөаццхөарөи акөөиаракөөи рзөиөеишьөит.

Апоетцөа фарацеа рахьтө рхатөы жөөинраалакөа ирыпхөе-ит: Астамыр Көарчиа, Абзагө Ака-лгьба, Дмитри Габелиа.

АРӨИАӨЫ ИХАТӘ ДУНЕИ

Д.И.Гөлиа ихьз зху Аҗсуаҗцаа-ра аинститут акны имөаҗан апоет, афилологиаҗө тҗаарадырракөа рдоктор, Д.И.Гөлиа ихьз зху Аҗсны Ахөынҗқарратө премиа занашьоу, Аҗсны Ахада иабжьгөа Владимир Занҗариа ацыхөтантөи ашыкө-скөа рзы иҗжызы ишөкөҗөа: «Бзанцы» (Д.И.Гөлиа ихьз зху Ахөынҗқарратө премиа занашьоу (2016), «Слово о Первом Президе-денте» (адокумент-публицисти-катө очерк» изкуп В.Г.Арзынба), аочерккөа реизга «Дисциплина духа» алитератураҗцаара иазку «Ключевые мысли» рзыргара. Уахь инөит, ашөкөышөөцөөи аҗара-

уааи реицш, ауаажөларратө усзу-өцөа, акультуреи аказарөи рымац зуа азөырөы, апоет-ацарауаө иөы-цөа-икөлацеа.

Аилатөара ааиртит Аҗсуаҗцаа-ра аинститут аиҳабы Арда Ашөба, Владимир Занҗариа ирөиара азе-ицш ххөа азыкайцөит, анаөс уи иагымоаҗигон.

Апоет-ацарауаө ирөиара иах-цөажөауа икөгылеит иара убас Аҗсны жөлар рпоет, академик Мушьни Лашөриа, апоетцөа Ген-нади Аламия, Анатоли Лагөлаа, асахьаҗыхөы И.Лашөриа ухөа егыртгы. Ацыхөтан В.Занҗариа зегьы иҗабуп хөа реиҳөөит.

Агазөт «ААМҗА» аҗызтып: Акөа ак., Зизариа имөа, 2	Аредактор хада Вахтанг АҗХАЗОУ Аредакция ахеилак: Алыкьса ГОГӨУА, Анатоли ЛАГӨЛАА, Анзор МЫКӨБА, Даур НАҗКЬБЕБИА, Зураб ЦЬАПУА, Терөнт ЧАНИА	Акомпиутер ала аиқөыршөаө Адамыр БЕРЕНЦЬИ email: aamta-gaz@yandex.com	Агазөт мызкы знык иҗыцуеит Ател. 771-08-80	Аҗсны Ахөынҗқарра Аиустициа Аминистрра акны ашөкөы иҗөуп 24.04.2013ш. Аҗаөратө № 71. Адца № 81.	2,5 кьыпцхь бгыц. Атираж – 500 ц.
---	--	---	--	---	-----------------------------------